

PENYA FILATÈLICA

Societat de Col·leccionistes

Núm. 54 Agost 2023

**42 Exposició Filatèlica
50 aniversari de FECAFIL**

PENYA FILATÈLICA

Societat de Col·leccionistes

PENYA FILATÈLICA

Publicació per als socis

Núm. 54 - IV època - Agost 2023
Exemplar gratuït

Editor:
La junta

Redacció:
C/ Albert Virella i Bloda, 15
Apartat de Correus 41
08800 Vilanova i la Geltrú
Telèfon 93 815 57 94
pfvilanovailageltru@gmail.com
www.penyafilatelicavng.blogspot.com

Coordinadors:
Josep Ferrer i Serra
Xavier Capdet i Soler

Fotografies:
Arxiu de la Penya

Dipòsit Legal:
B-52.490-2007

Tirada:
250 exemplars

PORTADA:
Part de les instal·lacions de la
42a Exposició Filatèlica i
50è aniversari de FECAFIL

En conveni amb:

PER COMENÇAR

Un any més, un nou número del nostre butlletí i novament la tasca, cada cop més complexa, de trobar les paraules per començar aquesta nova edició. Vaig començar a escriure aquesta secció simplement per donar contingut a certs pensaments personals i opinions escoltades o participades però sempre al caire de la vida de la nostra Societat.

Aquest any no puc deixar de recordar al amic i company Gregori Badia que ens ha deixat recentment. Fou una persona important en el dia a dia de l'entitat, sempre disposat a ajudar en el que convingués ja fos per fer petits arranjaments en el manteniment del local o en obrir el local fora de l'horari habitual si era necessari, així com ajudant a les nostres subhastes socials de cada mes. En un moment determinat i difícil fou un gran suport que sempre li he agraït encara que ell digués que no tenia que agrair res. Personalment penso que tots el trobarem a faltar.

Passo a parlar una mica d'aquesta publicació que teniu a les mans i que en els darrers números heu pogut apreciar com ha anat evolucionant i guanyant en continguts, tots relacionats amb el colleccionisme, que han fet que esdevingui un referent a nivell de les publicacions de caire cultural editades a la ciutat. Intentem donar cabuda a nous col·laboradors que amb les seves aportacions enriqueixen la publicació i intentem també que la difusió sigui cada cop més gran. A part d'enviar-lo a les biblioteques locals, l'arxiu i a diverses entitats catalanes del nostre àmbi, últimament també es pot trobar, consultar i descarregar a la pàgina web de la Federació Espanyola de Societat Filatèliques (FESOFI). Esperem continuar en aquesta línia tot i que el llistó és cada cop més alt.

També voldria fer un comentari sobre la situació de la nostra Societat. La junta hem acabat un nou període de

quatre anys i al no sortir cap nou interessat continuarem per un nou període de quatre anys més. No em queixo ni em lamento de la situació, l'he exposada diverses vegades, però el fet és que necessitarem un relleu sinó el futur serà cada cop més incert. En aquest punt no em puc oblidar de la col·laboració desinteressada de socis com en Joaquim Vilà i en Jordi Calafell que han agafat la responsabilitat del manteniment de les vitrines expositores que ja necessitaven una intervenció.

La Penya Filatèlica s'acosta al 75è aniversari de la seva fundació que s'esdevindrà el proper 2026. No podem perdre l'oportunitat de deixar constància de la nostra ja llarga existència i ja des d'ara intentarem celebrar l'aniversari com es mereix. Una de les primeres coses que he pensat és deixar memòria de les persones que han estat importants en la història de la nostra entitat i que ja no estan entre nosaltres, incloent-les en la nostra col·lecció de segells personalitzats. Aquest any començarem pels dos primers Joan Serra Figueras i Francisco (Paco) Ferrer Prats.

Els segells personalitzats, objectes colleccionables, son i suposo que seran objecte d'opinions diverses, però no podem negar que gràcies a aquest tipus de segells de correus, vàlids pel franqueig de la correspondència, podem recordar personatges, entitats i efemèrides de la ciutat fet que contribueix a donar a conèixer la nostra història local i col·lectiva aquí i arreu.

Acabo aquestes línies un xic disperses en aquesta ocasió però com sempre sinceres per donar inici a un nou butlletí de la Penya Filatèlica.

Josep Ferrer Serra

RESUM D'ACTIVITATS 2022-2023

Un dels capítols habituals del nostre butlletí és el resum de les activitats de l'any, o més ben dit del curs ja que normalment inclouen el període de setembre a juliol, i l'agost fem vacances. Els nostres socis coneixen perfectament totes les activitats realitzades ja que son informats puntualment de cada una d'elles i també s'inclouen en el nostre blog d'internet.

Però és important també deixar-les esmentades aquí com a recordatori permanent de la nostra trajectòria, ja que en les nostres activitats es demostra la identitat de la nostra societat. El nostre butlletí és ja una publicació consolidada i consistent en la que es poden trobar, apart d'aqueta secció resum, moltes col·laboracions de socis i altres amics que amb les seves aportacions enriqueixen el butlletí amb la seva visió de diversitat de temes amb relació amb el colleccionisme.

La primera cosa que cal destacar del període que ens ocupa fou la sortida, el mes d'agost del 2022, del número 53 del nostre butlletí. Mereix ser mencionat i destacat perquè per primera vegada la nostra publicació arribà a les 80 pàgines. No sabem si continuarem amb aquesta dinàmica, creixent en extensió, però el que sí que segur

intentarem és que continuï creixent amb diversitat i qualitat, i que constitueixi una veritable eina cultural i de coneixement a través del colleccionisme.

La 42 Exposició Filatèlica

A l'octubre vàrem recuperar una de les activitats emblemàtiques que ens torna a l'essència fundacional de la Societat: l'exposició filatèlica bianual. Realment tocava fer-la el 2021 però la vam haver de posposar pel 2022. El 28 d'octubre inauguràvem la 42 Exposició Filatèlica.

Queda lluny aquell mes de març de 1952 quant la nostra Penya Filatèlica tot commemorant el primer any de la seva fundació organitzava en una sala, de les ja desaparegudes "Galeries Rambles", la primera exposició filatèlica. La Filatèlia continua i va tornar a ser protagonista. En els segells ho podem trobar tot, la història, l'evolució del món, la guerra i la pau, l'art, la cultura, la gent i tot el que ens envolta i ens fa viure i també somiar. Ens diuen (els qui son solament especuladors) que els segells estan desprestigiats potser pel seu poc us actual però la veritat és que continuen sent font de cultura i, sobretot, d'entreteniment i d'enriquiment personal pel colleccionista filatèlic.

Aquesta 42a edició ha tingut caràcter solament d'exhibició per intentar posar en relleu allò que és important: el reconeixement al filatelista que dedica el seu temps d'esbarjo a gaudir de la seva collecció. Pensem que és l'oportunitat per què es pugui ensenyar allò que agrada sense més condicionants. L'exposició comptà, en aquesta oportunitat, amb la participació majoritària de filatelistes de la nostra Societat complementada amb colleccions de filatelistes forans. Sempre hem dedicat les nostres exposicions filatèliques a posar en relleu alguna efemèride, i en aquesta oportunitat no ha estat diferent i em dedicat l'exposició a recordar el 50è aniversari de la creació de la Federació Catalana de Societats Filatèliques. No és una efemèride purament vilanovina però la "Peña Filatelica de Villanueva y Geltrú" fou una de les Societats fundadores de la Federació Catalana i en la seva primera Junta Directiva apareixia el Senyor Andreu Sancliment Sancliment, aleshores president de la nostra Societat, com a Secretari General.

Per l'ocasió vàrem demanar a Correus un mata-segells commemoratiu en el que es feu referència a la nostra 42a exposició i a l'aniversari commemorat. El disseny, del nostre amic i soci Enric Jerez Manresa combina els logos de la Federació i el de la nostra Societat. El mateix dia 28 vàrem tenir instal·lada, en el nostre local, una estafeta filatèlica on es va poder cancellar, amb el mata-segells commemoratiu, tota la correspondència i documents presentats. Es va editar un sobre commemoratiu que va estar a disposició de tothom interessat.

L'acte de la inauguració de l'exposició va ser presidit per el president de la Federació Catalana de Societats Filatèliques, el senyor Joan Isern López, i ens va acompanyar, en representació del nostre ajuntament, la regidora de Cultura la Senyora Maria Mercè Mateo Olivares. En aquest acte es lliuraren les plaques de

Inauguració de la 42a Exposició Filatèlica

Inauguració de la 42a Exposició Filatèlica

Sobre de la 42a Exposició Filatèlica

reconeixement, per part de la Federació Catalana, al mèrit filatèlic a diversos filatelistes destacats del nostre país.

Per finalitzar l'any i seguint la nostra habitual forma de deixar constància de les efemèrides locals vàrem demanat a Correus tres nous segells personalitats. Corresponen a tres personatges vilanovins o estretament vinculats amb Vilanova que no podíem oblidar

Antoni Urgellès Granell

Antoni Urgellès va néixer a Vilanova i la Geltrú el 5 de març de 1845 i hi va morir el 10 de gener de 1897, ara fa 125 anys. Fou violinista, pianista, director i compositor de música. Segons podem trobar en la seva ressenya biogràfica va començar a aprendre música al costat del mestre de capella de Sant Antoni Abad de Vilanova però ben aviat marxà a Barcelona a seguir els seus estudis i començà a tocar el violí amb orquestra. L'any 1865 va assumir la direcció de la orquestra del Teatre Principal de Vilanova, la direcció del cor de "La Unión Villanovesa" i a partir de 1869 es mestre de capella de la parròquia de Mar. En la seva faceta de compositor, la seva tasca més important va ser en la composició de ballables. Tot i així, també va escriure obres simfòniques, sarsueles i música religiosa. El novembre de l'any 1998 l'Ajuntament li va dedicar el volum número 10 de la publicació municipal "Retrats" escrit per Xavier Orriols Sendra.

Guillem Rovirosa Albet.

Guillem Rovirosa va néixer a Vilanova el 4 d'agost de 1897, ara fa 125 anys, i va morir a Madrid el 27 de febrer de 1964. Els seus estudis foren d'enginyeria industrial, primer a Madrid i després a Barcelona, i es titulà com a tècnic en electricitat. A partir de 1933 va tenir inquietuds religioses

Segell Antoni Urgellès Granell

Segell Guillem Rovirosa Albet

i va esdevenir activista cristià, es lliurà a l'apostolat i va promoure la Internacional Obrera Catòlica. Durant la Guerra Civil fou nomenat pels seus companys president del consell obrer de l'empresa on treballava, per la qual cosa, fou condemnat a dotze anys de presó al final de la guerra. Al 1946 va fundar les Germandats Obreres d'Acció Catòlica (o GOAC, més conegudes per les sigles del seu nom castellà, HOAC) per vincular Església i classe obrera. Pretenia formar militants cristians amb consciència de classe que no se supeditessin als empresaris ni a l'Església oficial vinculada al franquisme, intentant trobar una alternativa al capitalisme i al comunisme. L'Ajuntament li va dedicar el volum número 9 de la publicació municipal "Retrats" escrit per Xavier Garcia Soler.

Teresa Basora Sugranyes

Teresa Basora va néixer a Castellvell del Camp el 5 de novembre de 1922, ara fa 100 anys, i va morir a Barcelona el 28 de juliol de 1998. Malgrat no ser vilanovina de naixement va estar vinculada estretament a la ciutat a la que va arribar el 1949 com a directora de la Biblioteca Museu Victor Balaguer, càrrec que va ocupar fins el 1988 desenvolupant una intensa activitat cultural a la ciutat en una època prou difícil. Cal destacar que fou també promotora i primera presidenta del Institut d'Estudis Penedesencs que engloba, encara avui en dia, als estudiosos de tot l'àmbit del Penedès. No podem oblidar tampoc la seva dedicació a tasques educatives en col·legis vilanovins. La "senyoreta Basora" tal com la anomenava tothom fora del protocol oficial fou aquella dona menuda, seriosa, discreta i decidida que protagonitzà la vida cultural vilanovina al llarg de quasi 40 anys. L'Ajuntament li va dedicar el volum número 36 de la publicació municipal "Retrats" escrit per Montserrat Comas Güell.

Segell Teresa Basora Sugranyes

Nadal i any nou

Com es també tradicional la penya va felicitar les Festes Nadalenques i d'Any Nou amb un nou punt de llibre de la nostra col·lecció, el n. 51, amb il·lustració de l'artista Gloria Fort que mostrava amb una versió personal una altre figura icònica per la nostra Societat com es el campanar de l'Església parroquial de Sant Antoni Abat.

Carnaval

Comencem l'any 2023 amb la participació activa i plena, per part dels joves de la nostra Societat, en els actes del Carnaval de Vilanova i la Geltrú. Aquest any hem tornat a editar el tradicional programa amb participació de la Penya des del dimarts dia 15 de febrer en el concurs de la Mascara d'Or, el dijous dia 16 amb la xatonada, el divendres dia 17 participant amb una carrossa en l'Arribo de sa Majestat Carnestoltes, el dissabte dia 18 en el Seguici de Banderes, el diumenge dia 19 amb la participació d'una bandera de la Penya Filatèlica en les Comparses, el dilluns dia 20 un any mes sortiren els Coros de la Penya i el dimarts dia 21 participant, amb la bandera de la Penya en el Vidalot. Una participació plena i intensa en els diferents dies i entre les que mereix deixar-ne constància es que aquest any el vídeo presentat per la Penya Filatèlica ha guanyat la Mascara d'Or. Hem d'agrair als Joves de la Penya que continuïn portant el nom de l'Entitat a fites importants que de ben segur no es quedaran aquí.

Trobades

Continuem i arribem al diumenge 19 de març en que vam celebrar en el nostre local la 15a Trobada de Col·leccionistes de Punts de Llibre, amb una nombrosa assistència de col·leccionistes que pogueren fer els seus intercanvis al llarg del matí. Vam recuperar aquesta

Punt de llibre de Nadal

Programa de Carnaval 2023

activitat després d'haver d'anular la catorzena trobada per les causes que tots coneixem. Per l'ocasió vàrem editar un nou punt de llibre, el núm. 52 de la nostra col·lecció, il·lustrat amb una pintura a l'oli de Josep Canyelles i Torres (1931-2002) que porta el títol "Arribada del peix a la platja de Vilanova". Agraïm a la nostra amiga i consòcia Maria Victòria Canyelles i Pastó, filla del pintor, que ens va cedir la imatge.

En el mes de març ens vam afegir a la commemoració del 25è aniversari de la creació de l'Arxiu Comarcal del Garraf. L'Arxiu Comarcal del Garraf (ACGAF), ubicat a l'antic Castell de la Geltrú, fou creat a partir del conveni signat el 22 d'octubre de 1997 entre la Generalitat de Catalunya, el Consell Comarcal del Garraf i l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, i les seves instal·lacions es van inaugurar el 9 de desembre de 1997. El nucli fonamental dels fons que conserva l'Arxiu Comarcal del Garraf el constitueix la documentació municipal de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú (1414-2009), el fons del districte notarial (1560-1981) i els fons judicials (1870-1998).

Aquesta documentació conformava l'antic Arxiu històric municipal de Vilanova i la Geltrú. En els darrers anys s'han anat incorporant importants fons personals i d'associacions, i gran nombre de fons fotogràfics, tots ells ingressats mitjançant convenis de donació o de cessió en dipòsit. Igualment, l'Arxiu disposa d'hemeroteca i biblioteca auxiliar d'àmbit comarcal com a complement per als treballs de recerca històrica. Per deixar constància d'aquest aniversari vàrem demanar a Correus un nou segell del tipus personalitzat que reproduïx la façana del Castell de la Geltrú avui L'Arxiu, junt amb el logo d'aquest aniversari.

Punt de llibre de la 15a Trobada

Segell 25è aniversari Arxiu Comarcal del Garraf

I a punt d'acabar aquest curs, abans de les vacances d'agost, ens seguim fent ressò de les efemèrides de Vilanova amb un nou segell de Correus. Aquest cop dedicat a commemorar el 125è aniversari del naixement de Magí Mestres Estradé (Vilanova i la Geltrú 1898-1976).

Magí Mestres Estradé fou alumne de les Escoles Pies on cursà Comerç. De jove ja es va implicar en la vida social, política i religiosa de la ciutat de Vilanova i la Geltrú: Joventut Almogàver, Círcol Catòlic, Casal Catalanista, Congregació Mariana, Foment del Ball Popular, etc. Membre actiu de la "Taula dels savis" del Foment Vilanoví, contribuirà a la recuperació dels entremesos i balls populars, després de la Guerra Civil. S'ha de significar, però, que mai ostentà cap càrrec públic ni abans ni després de la Guerra Civil. Fou una persona apreciada per les seves activitats en tot el que fa referència a la dignificació de la ciutat i conreador entusiasta del "vilanovisme". Home noble, honests i respectat. Col·laborador durant més de 50 anys de la família Bultó-Marquès i les seves empreses vilanovines, Marqués i Fisa.

La Memòria històrica

Com és conegut, la nostra Societat forma part de la Comissió de la Memòria Històrica de l'Ajuntament de Vilanova i per aquesta raó hem cregut oportú deixar constància dels elements que a la ciutat recorden algun dels moments que no haurien de ser oblidats. La Guerra Civil que del 1936 al 1939 va marcar intensament la vida de la ciutat i dels vilanovins va deixar una sèrie d'elements arquitectònics que mereixerien ser preservats ja que son història viva d'aquell període. Lamentablement el vandalisme i el poc interès d'alguns períodes, han provocat que s'hagin anat deteriorant fins arribar potser a l'oblit. Són elements amb la sola importància de ser

Segell Magí Mestres Estradé

Segell Memòria Històrica

constància d'un temps i d'uns fets que no tindrien que ser mai repetits.

En nou segell de la col·lecció de la Penya mostra les restes d'un niu de metralladores situat a la platja del far. Creiem que promoure un segell amb aquesta imatge és el nostre gra de sorra per a preservar la memòria de la història local, així com deixar constància dels elements arquitectònics i dels fets.

Volem agrair a la Rosa Maria Farriol l'haver-nos deixat la fotografia. Esperem que gràcies al seu arxiu fotogràfic puguem continuar recordant els elements arquitectònics protagonistes de la nostra vila.

75 anys de la recuperació dels gegants pagesos i grossos

Finalment i coincidint amb el període de la Festa Major de la Verge de les Neus hem promogut un nou segell de correus per recordar que fa 75 anys de la recuperació dels gegants pagesos i grossos. Aquesta recuperació, com la d'altres entremesos populars de la ciutat, fou possible gràcies a un grup de vilanovins reunits en l'anomenada "Taula del savis" del Foment vilanoví. Tots ells s'esforçaren per aconseguir que els diferents elements festius del cercavila de la ciutat tornessin a tenir el seu protagonisme després de la Guerra Civil.

El segell reproduceix el logotip que fa esment a la commemoració d'aquest aniversari i que ens ha facilitat la Colla gegantera de la ciutat, fet que molt els hi agraïm.

Ara sí, comença l'estiu i esperem que en els darrers mesos de l'any altres noves activitats i commemoracions siguin protagonistes a la nostra Societat i quedaran reflectides en l'edició de l'any que ve del nostre butlletí.

Segell Gegants pagesos i grossos

L'ARXIU COMARCAL DEL GARRAF, UN EQUIPAMENT AL SERVEI DE L'ADMINISTRACIÓ I DE LA CIUTADANIA. PRESERVEM I COMPARTIM EL NOSTRE PATRIMONI.

Ingrid Gómez Rodríguez

(Directora de l'Arxiu Comarcal del Garraf)

L'Arxiu Comarcal del Garraf (ACGAF) forma part de la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya (XAC) del Departament de Cultura. Es va crear l'any 1997 arran d'un conveni signat el 22 d'octubre entre la Generalitat de Catalunya, el Consell Comarcal del Garraf i l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Les seves instal·lacions es van inaugurar el 9 de desembre de 1997, i és en aquest marc de celebració del 25è aniversari que, gràcies a la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú, disposem d'un segell personalitzat per celebrar l'efemèride i ens fa molta il·lusió.

La seu principal de l'Arxiu es troba en un emplaçament privilegiat, al cor del barri de la Geltrú, al conegut castell de la Geltrú. Un edifici històric que permet la proximitat amb la ciutadania. El Castell disposa de 6 dipòsits de documentació, 4 armaris de planeres i 1 moll de càrrega i descàrrega.

D'altra banda, l'ACGAF també disposa d'una altra seu, coneguda com la Secció de documents contemporanis.

Atès que l'edifici del Castell de la Geltrú no podia albergar la totalitat del volum de documentació que forma part dels fons de l'ACGAF, l'any 2010 es va inaugurar l'edifici de nova planta, situat al carrer de la Calç. Aquest nou espai realitza la funció de dipòsit documental i ha permès que l'Arxiu augmentés en la seva capacitat per poder continuar ingressant documentació.

El nucli originari de l'arxiu és la documentació de l'Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú. Abans del seu trasllat al Castell de la Geltrú, el fons municipal es trobava a les dependències de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Allà es va traslladar, de manera provisional, des de les dependències de l'Ajuntament i es va elaborar un primer inventari. Ja en aquesta època diferents particulars i associacions van fer donació dels seus fons a l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

L'ACGAF custodia actualment 159 fons documentals. Cal destacar el fons municipal de l'Ajuntament de Vilanova i la

Dipòsit de documentació

Geltrú, amb sèries molt completes des del segle XV fins als nostres dies. Les llicències d'obres i d'activitats són 2 dels tipus d'informació pública més sol·licitada i consultada a l'Arxiu Comarcal per part dels ciutadans. Les llicències d'obres fan referència a la sèrie d'expedients tramitats per l'ajuntament, assegurant la legalitat urbanística de les edificacions dels particulars d'acord amb la normativa urbanística. Les llicències d'activitats corresponen a la gestió de la sèrie documental de sol·licitud de permís per a la realització d'activitats industrials o comercials. També cal posar en relleu el fons de la Cort del Batlle (1312-1836), el fons del districte notarial de Vilanova i la

Geltrú, amb protocols de diferents notaries de la comarca (1560-1995), així com els fons judicials.

Altres tipologies de fons que conservem són els d'associacions i fundacions (FAC, Agrupació de Balls Populars, Comissions Obreres Garraf, PSUC, Teatre Principal, Foment Vilanoví); els fons comercials i d'empreses (Fàbrica Fènix "De la Rambla", Fàbrica "ca l'Escoda", Fàbrica Pirelli, Diari de Vilanova); així com un variat conjunt de fons patrimonials, personals i col·leccions. Entre els documents més antics destaquen el llibre de registre de la Cort del Batlle de 1312, Comptes del Clavari,

Acords del Consell i protocols notarial, documentació que abraça els segles XV i XVI.

Així mateix, també cal fer referència als rellevants fons fotogràfics que custodiem. Tots som testimoni que en els darrers anys, i cada vegada més, la fotografia ha experimentat un augment en el seu reconeixement com a part del patrimoni i com a font primària atenent al seu valor documental i històric. En aquest sentit, tenint en consideració la importància de la fotografia com a document d'arxiu i conscients del seu poder per transmetre i fer conèixer la nostra història, l'any 2006 es va encetar a l'Arxiu Comarcal del Garraf una publicació molt especial per a nosaltres, *Els nostres fotògrafs*, una col·lecció de llibres fruit de l'aliança entre l'administració i l'editorial vilanovina El Cep i la Nansa que compta amb 7 volums que fa valdre i reivindica els fons fotogràfics del nostre centre i té com a objectiu apropar els fons fotogràfics a la ciutadania a partir d'un petit bocí del nostre passat en imatges. Fotografies de Ramir Horro, Jordi Mas, Alfonso Foradada, Joan i Ramon Bellmunt, Francesc Ferrer i Ferret, entre d'altres.

Des de l'ACGAF, en cadascun dels volums s'ha realitzat una tria de fotografies seleccionades amb la voluntat de documentar, explorar i incentivar la curiositat per realitzar un tomb per la vida i per la història. Un recull d'instantànies del calendari festiu; de l'evolució i transformació de la fisonomia de la ciutat de Vilanova i la Geltrú i de la nostra comarca; de la vida quotidiana de veïns i veïnes; fotografies d'escenes costumistes; la transformació dels barris... Passant les pàgines dels diversos volums hom constata

els canvis socials, culturals, polítics i urbanístics i el valor documental de la nostra publicació.

Aquesta col·lecció de llibres no s'hauria pogut materialitzar sense la confiança dels mateixos fotògrafs productors de fons o dels seus familiars i hereus per dipositar el fons en la nostra institució. Amb la trajectòria de l'arxiu ha quedat palesa la certesa que el material fotogràfic un cop ingressat a l'arxiu es tractarà tècnicament per ser organitzat, classificat, descrit, conservat i, sobretot, que es duran a terme actuacions per fer-ne difusió. Agraïm a tots els dipositants la seva contribució per ajudar-nos a preservar el nostre patrimoni i reconèixer la importància i la vàlua de la fotografia com a font per a l'estudi, el coneixement i el reconeixement de la nostra memòria col·lectiva, i fer dels nostres fotògrafs els vostres fotògrafs.

Com ja hem apuntat, els serveis que es presten des de l'ACGAF van adreçats als ciutadans en general, als estudiants, als investigadors, i a les administracions dipositàries. Entre els principals serveis que s'ofereixen destaquen: la consulta presencial i telemàtica; l'accés a la documentació en línia; l'accés a la biblioteca i hemeroteca auxiliar, la reprografia de documentació; el servei de consulta i préstec a les administracions dipositàries de documentació; el suport a l'administració local en termes d'arxiu; l'assessorament als usuaris presencials i remots; les visites didàctiques del PAE (Programa d'Animació Educativa) i la realització d'exposicions i activitats en el marc de la difusió dels fons documentals custodiats.

Doncs bé, tot aquest patrimoni que es custodia, es preserva, es descriu, es digitalitza i es fa accessible a

Sala de consulta

la ciutadania, el podeu trobar a *Arxius en línia*¹, on es poden consultar 112.456 unitats de documents textuais, fotografies, cartells, documentació audiovisual, amb 202.164 objectes digitals associats.

I en el cas de documentació d'hemeroteca al web de *XAC Premsa*² es pot accedir a 20 capçaleres i gairebé 155.000 pàgines digitalitzades de premsa, entre elles les següents publicacions: Azul (1945-1948); el Butlletí del Comitè de Defensa Local (1936-1937); Democràcia (1907-1930); Diari de Vilanova (1900-1999).

L'arxiu és una baula entre els fons que custodia i la societat. Transmetre la nostra cultura, perpetuar la nostra història i la nostra memòria i, evidentment, facilitar el dret

dels ciutadans a la informació formen part de les nostres funcions i és el motor que ens impulsa en el nostre dia a dia. Des de l'Arxiu treballem en la constant pedagogia de fer veure el benefici i el retorn social que té per a la societat l'existència dels arxius i la bona gestió de la informació. Els arxivers som uns privilegiats que professionalment ens dediquem a allò que ens apassiona i, en tant que servidors públics, transmetem la importància de la nostra professió per a la societat i la ciutadania. És la nostra voluntat poder servir amb eficàcia i eficiència als nostres usuaris i teixir complicitats amb les entitats del nostre territori.

¹ Arxius en línia: <https://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/>

² Xac Premsa: <https://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/>

UN BARRET PER L'ESTIU

Bienve Moya Domènech

Ja sé que essent aquest article per a qui és, la Penya Filatèlica, hauria estat bé d'apropar-me, encara que fos per aproximació, a la 'fal·lera' pel col·leccionisme o la filatèlia. Però és que un servidor, i ja miraran de disculpar-m'ho, no arriba a cap dels dos hàbits usuals dels lectors de l'opuscle. Però, i per aquesta ocasió –sempre hi ha un però–, he fet un intent d'apropar-m'hi: tractarem del barret, una de les meves dèries, o capritxos si volen, i que en l'actualitat podria considerar-se que ha esdevingut una mena de 'desig per un objecte', el barret, que ha passat a la moda vintage, i que, per tant, ja participa d'un cert caient cap al col·leccionisme. L'article també intenta de fer honor a un vell tema estiuenc: el barret és un dels possibles temes estiuencs. El barret, la gorra, la visera, el bonet, i altres menes de cofes que, a part de prestar una certa personalitat als qui en duen, també ajuden els qui patim o gaudim d'una closca poc arbrada, o si us agrada més, descapotada. El barret ajuda a suportar la calda de l'estiu i mitigar les fredorades de l'hivern. Quan he dit personalitat, no calia entendre-ho necessàriament en sentit positiu: hi ha individu/dua que més que un barret, fora millor que s'hi posés les mans, al cap. Un exemple? La vella reina d'Anglaterra, oi? O potser opinareu que qui té mal gust soc jo i no el que tenia ella. La moda del barret, ja ho sabeu (dit grosso modo) decaigué amb el desvetllament del credo anarquista republicà: calia distingir-se la

burgesia encapellada. Després, passada la malaurada contesa, amb l'adveniment de la dictadura alguns sectors classistes pretengueren rescatar-la, però ja no i van ser a temps, la humanitat (tot Europa) havia desterrat el costum de cobrir-se el cap. Pels volts dels seixanta/setanta va passar una cosa semblant amb la corbata, però aquesta peça ha tingut més sort, ha estat recuperada, i a voltes amb l'entusiasme del convers, sobretot pels nous polítics i els joves executius. Volia començar l'article fent un recompte dels establiments de Barcelona que en l'actualitat encara expedeixen adminicles d'aquesta mena. Anava a començar pel més antic, però en consultar l'hemeroteca em trobo amb una primera decepció: ara fa uns anys la premsa barcelonina ja va comentar la desaparició d'aquell establiment, "El Rey de las gorras", del carrer Creu Coberta cantonada plaça Espanya. El "Rey de las gorras", segons s'informa en l'article firmat per J. A. B., va tancar el 2008. Un negoci que des de l'any 1999 lluïa a la seva façana un cartell de l'ajuntament reconeixent-li el "Servei prestat a la ciutat"; aires democràtics, suposo, ja que la gorra, o la boina, també havia esdevingut un símbol de les classes populars, com antany el barret ho era de la classe benestant. Ja podem veure si serveix de gaire, a Barcelona, que l'ajuntament et reconegui alguna cosa. Recordo que l'última peça que vaig comprar a l'establiment del 'Rey de las gorras' era d'una d'aquelles gorres que es

van batejar com de "vespista"; possiblement perquè el seu equivoc aspecte de casc (era molt arrodonida de la copa) servia per donar un cert aire entre èpic i desimbolt als usuaris de la llegendària "scooter" italiana. De les velles barreteries barcelonines, miracle!, encara ens en queden dues, l'Obach del carrer Avinyó i la "sombriereria MIL", al carrer Fontenella. Aquesta darrera, i des de fa temps, molt dedicada a peces especials; vull dir que no és un lloc per anar-s'hi a comprar una gorra d'estiu, fresqueta i barateta (barateta perquè de gorres se'n perden unes quantes, al cap de l'any). La Mil és més aviat una botiga d'un cert luxe on hi podreu adquirir peces de marca i un cert esnobisme. En canvi, a ca n'Obach hi podreu adquirir, des de peces de marca fins a la humil gorra per passar un hivern amb l'olla ben abrigada. Darrerament, però, he descobert un parell més d'establiments expenedors d'aquest material, i models de més actualitat. Un és al carrer de Ferlandina; aquí, per exemple, hi podreu trobar, entre d'altres, els barretets americans d'ala estreta que van posar de moda Frank Sinatra i la seva colla de filomafiosos: un barret que cau molt bé als que, com jo mateix, fem alçades més aviat discretes. Els barrets d'ales amples cauen bé als individus alts, els que estem a la ratlla dels metre seixanta (i poc més) no en sortim gaire afavorits amb l'ala ampla, més val imitar al Sinatra. També n'he filat una altra al barri de sant Pere, però el producte que s'hi

despatxa és més aviat exòtic, només apte per a personal que, per l'edat (meravellosa joventut), no necessita cap mena d'additament per a singularitzar-se, ben al contrari, com més exposada al vent la pell, més bellesa. Encara, però, quedarien mil curiositats sobre les cofes humanes. Podríem parlar de les boines, la peça més desacreditada (per la seva humilitat) de la família capellística, peça que en el cap de segons qui la duu, i com la duu, tant pot donar al portador aires de bohemí, com de garneu; compareu la imatge de Josep Pla amb el barret dur de la seva joventut, o la boina de la seva maduresa i ja em direu si la cofa no ajuda a plasmar la personalitat de l'individu que l'usa.

COL-LECCIONEM CARNAVALS

Neus Llorens Domingo

Secció Jove de la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú

La Penya Filatèlica és l'associació col·leccionista per excel·lència de Vilanova i la Geltrú. Potser per això naltros, la secció jove de la Penya, sovint fent broma diem que col·leccionem carnavals. I és que la Penya Filatèlica agrupa el col·leccionisme de la ciutat i, alhora, amb la seva secció jove, és una entitat que treballa incansablement per preservar i enriquir el Carnaval. Portem molts anys participant activament en aquesta festa i la nostra implicació no només reforça els llaços entre els membres de la Penya, sinó que també fomenta la cohesió i la cultura popular de la nostra ciutat i el nostre país. Formar part d'aquesta entitat ens fa sentir orgullosos; l'actual secció jove segueix el llegat d'aquells joves que, fa alguns anys, van decidir reactivar la participació de la Penya al Carnaval. Fins i tot, alguns membres de la secció jove de la Penya són descendents directes d'aquells que van contribuir a la seva creació fa encara més anys! Per això portem amb nosaltres la responsabilitat de conservar i transmetre les tradicions que ens han estat lliurades per generacions passades. A la secció jove de la Penya intentem seguir amb el tarannà de la Penya Filatèlica: compromís, comunitat, feina ben feta, curiositat i respecte pel patrimoni.

Aquest 2023 el nostre Carnaval ha estat tot un èxit. Vam continuar construint la nostra base social, aollint nous membres i estenent els nostres vincles amb altres

collectius i entitats locals. Una de les fites més destacades va ser guanyar la màscara d'or, el premi que donen les entitats al millor vídeo de Carnaval. A més, a diferència dels anys anteriors, guanyar aquest premi no implicava l'obligació d'organitzar la propera edició, la qual cosa ens va permetre gaudir de la recompensa sense comprometre el temps i els recursos! Vam guanyar la màscara d'or amb un vídeo sobre el fet mateix de preparar carnaval, amb una sàtira simpàtica sobre com fan les lletres de coros les diferents entitats. La màscara d'or, en aquest context, simbolitza el reconeixement a la nostra tasca, però també ens recorda que el Carnaval de Vilanova i la Geltrú, com a festa popular, és una expressió viva de la nostra identitat cultural. Una oportunitat per alçar la veu i ser capaços de riure'ns del mort i del qui el vetlla (i també de nosaltres mateixos), de fer mofa de qui ostenta el poder, de reivindicar la justícia social des de la sàtira.

És per això que estem tan agraïts de formar part de la Penya Filatèlica. És des d'aquesta entitat, la nostra, que podem fer Carnaval des d'aquesta visió, i gaudir de l'oportunitat de col·laborar amb altres persones que comparteixen la nostra passió pel Carnaval i la cultura popular. Ens dona un espai per aprendre, créixer i donar suport a aquesta festa que és el batec del nostre poble. I així anem fent, mirant de fer-ho tan bé com podem per

preservar el nostre Carnaval que, al capdavant, és el millor moment per connectar amb la comunitat i fomentar un sentit de pertinença.

La Penya Filatèlica, com bé sabeu els socis i sòcies, no és només una simple entitat, sinó una comunitat forjada al voltant del col·leccionisme, i en el cas de la secció jove, al voltant del Carnaval. En els preparatius de la festa, treballem junts amb entusiasme i dedicació, compartint moments d'alegria i superant els reptes amb determinació. És un espai on les idees flueixen, la creativitat s'expressa i les amistats es forgen amb solidesa. A mesura que el temps passa, ens anem fent més conscients de la importància de preservar les nostres arrels i valors. La nostra entitat, amb més de 70 anys d'història, és un nexe entre el passat i el present, un punt d'enllaç que manté viva la memòria col·lectiva i la tradició festiva. Ens esforcem per transmetre als més joves la passió i l'amor

per la nostra cultura, perquè siguin ells els qui continuïn el llegat i mantinguin viu el Carnaval de generació en generació. Que la secció jove no deixi de ser jove, i ser així una llavor també de futur.

Amb satisfacció, mirem enrere i celebrem els èxits aconseguits fins ara. Però no ens aturem aquí. Cada any, busquem noves maneres de sorprendre i emocionar els nostres veïns i veïnes. Amb la nostra participació activa i el suport de la comunitat, estem segurs que el Carnaval de Vilanova i la Geltrú seguirà creixent i brillant amb tot el seu esplendor. Així que, amb passió i entusiasme, seguim endavant; engegarem les idees de sàtira i preparem les disfresses per a l'any vinent. La secció jove de la Penya Filatèlica estem orgullosos de ser partícips d'aquesta gran festa, seguir els passos dels qui van fer ciutat i Carnaval abans que nosaltres i continuar el seu llegat mantenint viva la flama del Carnaval de Vilanova i la Geltrú.

Notes sobre la Guerra Civil Espanyola i les vinyetes

CULTURA POPULAR

Enric Jerez

Cultura Popular va ser creada el 7 de juliol de 1936 com una organització de pau dedicada a la difusió de la cultura entre les masses. De cara als començaments de la Guerra Civil, va caldre modificar les estructures i objectius i un curiós slogan va ser adoptat: “El fusell d’avui és garantia de la cultura de demà”.

En començar la guerra, evidentment, tot el treball cultural va quedar suspès. Però passats els primers moments, l’interès per la cultura es va fer sentir de nou amb una crescuda intensitat. Els ferits obligats a romandre en repòs van ser els primers a sol·licitar llibres, després els milicians els van reclamar al seu entorn, i més tarda, les guarderies infantils.

Es pot dir que des del començament tots els milicians van comprendre que lluitant per la llibertat lluitaven també pel dret a la cultura per a ells i per als fills. El cartell de Cultura Popular amb la llegenda “El fusell d’avui és garantia de la cultura de demà”, responia bé al sentiment de tots els combatents republicans.

Evidentment, el curs de la guerra ha impedit sovint aquestes belles realitzacions; els esdeveniments cada vegada més dramàtics van absorbir l’activitat general.

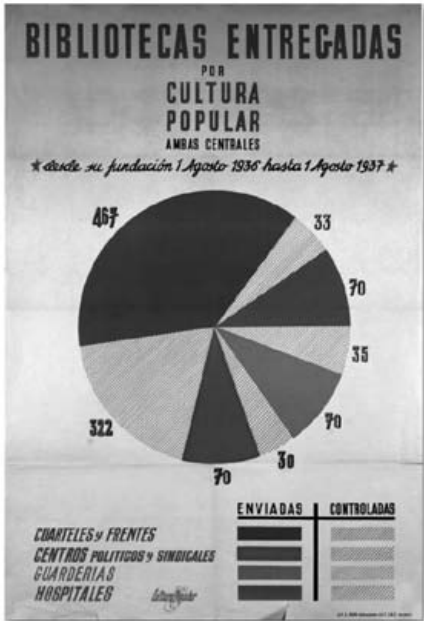
Aquesta és una mostra de les vinyetes, cartells, etc. que van aparèixer durant la Guerra Civil, catalogades algunes en Jose Vte Domènech.

Durant la Guerra, la seu central va estar situada en un vell palau del Carrer Sacramento a Madrid.

Quatre van ser les seccions principals de Cultura Popular:

- 1.- Llibreries: Dedicades a la instal·lació de llibreries a diversos centres, cases per a soldats, hospitals, centres de nens, etc.
- 2.- Fronts: Arranjaments per a les visites als fronts de lluita i tinença de vehicles amb projectors de films i altaveus.
- 3.- Premsa: Vehicles amb càrrega a la part posterior per al repartiment de revistes als combatents.
- 4.- Festivals: Organització d'esdeveniments artístics, funcions de teatre, cinema i tota mena de propaganda per a l'extensió de la cultura.

Cartell

151

151a

1937.
Cultura Popular
Dentat 10 3/4
151 10c Blau
151a 10c Blau fosc
Jose Vte Domènech.

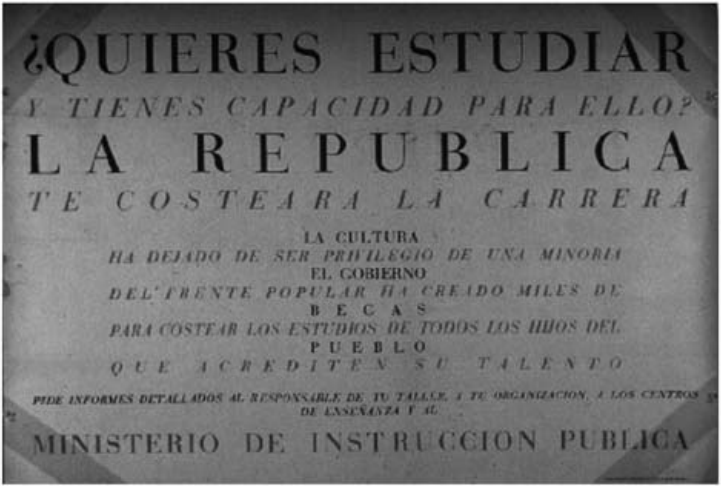

152

153

1937.
Cultura Popular
Dentat 10 3/4
152 10c Blau
153 25c Castany
Jose Vte Domènech.

ELOGI DE L'EXLIBRIS I EL COL-LECCIONISME

Teresa Costa-Gramunt
Escriptora i dissenyadora d'exlibris

Quan es comença una aventura artística no se sap cap on ens portarà... Així, passats uns anys, escriure *Elogi de l'exlibris* (Voliana Edicions, 2023), ja era una fita per a mi, ja que podia fer una mirada retrospectiva i veure els fruits. Em vaig aplicar en l'escriptura del llibre uns quants estius, quan minva la feina del curs. *Elogi de l'exlibris* és un llibre de memòries i reflexions al voltant d'aquestes petites obres que tenen tant d'encant visual i que van lligades als llibres, ja que n'assenyalen la pertinença.

Què tenen, els exlibris, que enamoren a primera vista?, m'havia preguntat sovint i quan ja havia comprovat l'atractiu de dissenyar-ne una bona pila. Ho saben bé els seus enamorats: artistes, estudiosos i, sobretot, els col·leccionistes, ja que moltes vegades un exlibris és una petita obra d'art col·leccionable pel seu valor artístic més enllà del convencional paper de personalitzar llibres i biblioteques. Pàgina rere pàgina, a *Elogi de l'exlibris* he anat desgranant el meu camí artístic en aquest camp de l'art gràfic que hores d'ara encara és força desconegut pel gran públic.

Des del 2014 tinc un blog que porta el nom d'*Elogi de l'exlibris*, i que ara és també el títol d'aquest llibre que cal considerar com una antologia d'aproximació a la meva trajectòria com a dissenyadora i divulgadora de l'exlibris d'ençà aquell ja una mica llunyà 1976 en què vaig descobrir l'existència dels exlibris en una ben fornida biblioteca privada, ja que els

llibres es llegeixen, però també es colleccionen. Amb amor i coneixements els colleccionen els bibliòfils.

Elogi de l'exlibris és un testimoni d'una època: la de la meva generació, i d'una activitat creativa minoritària, si bé el món de l'exlibris és exuberant per la seva creativitat expressada en diversos estils, casa artista el seu. Havent dissenyat al voltant de cinc-centes peces, les he anat exposant en un centenar d'ocasions, com les vegades que ho he fet a la Penya Filatèlica de Vilanova, i que en escriure aquestes ratlles em du tants bons records.

Sóc membre fundador de l'Associació Catalana d'Exlibristes (ACE), que va tenir lloc l'any 1989. Aquest esdeveniment, i moltes més dades, les explico en l'apartat de les memòries, on de manera significativa també esmento els amics que he anat fent a través d'aquesta activitat que té un fort atractiu en l'àmbit del col·leccionisme, ja que és el col·leccionisme el que alimenta la vida de les associacions. En l'assistència als congressos internacionals d'exlibristes, o en l'assistència a les assemblees de l'ACE, es produeix una veritable festa d'intercanvi d'exlibris entre els col·leccionistes, que es prodiga també per correu, generant, a cada tramesa rebuda, aquella alegria íntima que proporciona haver adquirit per a la col·lecció una peça bella, o insòlita, una joia impresa en paper.

Exlibris Montserrat Estradé.
Opus 454. Any 2017

Exlibris Teresa Costa i Gramunt.
Opus 142. Any 1986

Exlibris Josep Palau i Fabre.
Opus 388

L'exlibrisme constitueix un camp artístic i de gran relleu cultural: a través dels exlibris es pot veure com en el passí d'una pel·lícula el resplendor de tots els estils artístics, i encara que en aquest moment no se sàpiga ben bé cap on va l'art gràfic, ja que hi domina el disseny digital, encara hi ha bons dibuixants i bons gravadors en les diverses tècniques que fan les delícies dels col·leccionistes d'exlibris d'ençà

Exlibris Marta Pessarrodona.
Any 1989

que en aquest terreny s'hi han incorporat artistes xinesos, turcs, indis, africans, etc. Aquests artistes de nova fornada i diferent cultura de referència, aporten la seva cosmovisió estètica a l'hora d'elaborar aquestes petites peces que tant enamoren i que per aquesta raó demanen ser admirades i curosament col·leccionades.

LES MEVES DÈRIES (8) COL-LECCIONS I EMOCIONS

Jordi Baiges

Soci de la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú

Aquest és l'espai on la Penya Filatèlica de Vilanova em permet compartir petites històries relacionades amb la meva afició a colleccionar, que jo anomeno **la dèria de desar coses**, posant-hi un cert ordre amb la intenció de transcendir, si algú en fa ús en un futur.

En el butlletí social de 2016 us deia que, en una tarda de joc infantil al terrat de casa de la meva àvia, la troballa d'una misteriosa moneda antiga va ser l'origen probable del meu desig de desar coses.

Pel relat d'avui, heu de saber que, el meu avi Baiges era barber i jugava a futbol. Jo no el vaig veure mai jugar al futbol, però recordo alguna sobretaula familiar on m'explicava les seves aventures esportives. Jo era molt menut i en tinc un record mig tèrbol, on hi destaca que un dia va dir-me que havia conegut i jugat contra *Pepe Samitier*, en un partit amistós o de Festa Major, no competitiu, vaja.

Al cap dels anys, la vida em va regalar la oportunitat de poder compartir conversa amb alguns dels que havien estat companys seus d'equip, entre d'altres i sobretot de l'Associació d'Alumnes Obrers. Estones inoblidables que recordo amb enyor, d'uns temps que dissortadament no tornaran.

En una sobretaula d'un Nadal de fa uns quants anys, parlant amb el meu pare, va sorgir a la conversa que, sense saber ben bé com, i davant la iniciativa que van tenir els diaris barcelonins La Vanguardia i El Mundo Deportivo de permetre l'accés a les seves respectives hemeroteques, a traves de les seves adreces a internet, vaig accedir a conèixer les portades d'ambdós diaris del dia que jo vaig néixer i vaig provar a buscar si hi havia alguna notícia relacionada amb l'activitat esportiva

del meu avi, i que les vaig trobar. Hi vaig trobar més d'una quarantena de cròniques d'alguns dels partits en els que havia participat, les vaig descarregar *gratuitament* i encara les conservo.

Aquí vaig descobrir que l'avi havia jugat en diferents equips, tot i que majoritàriament va estar a l'equip de l'Associació d'Alumnes Obrers (AAO).

L'endemà el meu pare em mostrava algunes fotografies de l'avi vestit de futbolista, que vaig escanejar per poder-les gaudir amb facilitat.

També, va mostrar-me una medalla de coure que formava part dels trofeus de l'avi i a conseqüència de la meva insistència, me la va regalar. Des d'aquell dia m'acompanya sempre, la medalla de l'avi.

Un dia que endreçava les cròniques dels partits de l'avi, per compartir-les amb el meu cosí, engrescat amb la lectura i la preparació dels documents vaig tenir la iniciativa de buscar entre les cròniques, la del partit on el meu avi va rebre la medalla de coure, que m'havia regalat el meu pare.

Al revers de la medalla hi ha les següents inscripcions:

COBRE

Villanueva y Geltrú

XI Septiembre MCMXXVII

La data de la medalla és l'11 de setembre de 1927, va ser diumenge. En aquells dies, governava l'estat el general Primo de Rivera, per tant, no hi hagué celebració de diada nacional catalana.

La crònica més propera a aquesta data, de les que dispo, és del diari del dimecres 14 de setembre, i buscant, vaig trobar la crònica a la pàgina 3 ... que he ampliat per facilitar-ne la lectura.

Va ser un partit amistós entre els equips S.C.Pirelli i l'Associació d'Alumnes Obrers (AAO) per celebrar el 25è aniversari de la fundació a Vilanova de la fàbrica Pirelli. Diu la crònica que la muller del conseller delegat de l'empresa per a Espanya, la senyora Barucci va lliurar una medalla commemorativa a cadascun dels jugadors d'ambdós equips.

Aquesta és una història que fins ara havia compartit només amb els meus parents més propers.

Però l'atarz té sorpreses i aquest mateix any 2023, poc abans d'iniciar-se la subhasta social que fem tots els mesos, vaig trobar un lot que s'anunciava com, *conjunt de cinc programes antics del camp de l'Associació d'Alumnes Obrers dels anys 1920-1930*; es tractava d'uns fulletons prims on s'hi anuncia la celebració d'un partit de futbol de l'equip de l'AAO. Enseguida vaig buscar si el meu avi estava en les alineacions de l'equip. Hi era! En tots els fulls. Hi vaig licitar i vaig guanyar el lot.

Us en mostro alguns, que farà més entenedor el que us explico.

Em queda obert un camp per explorar, amb el que no hi comptava gens ni mica.

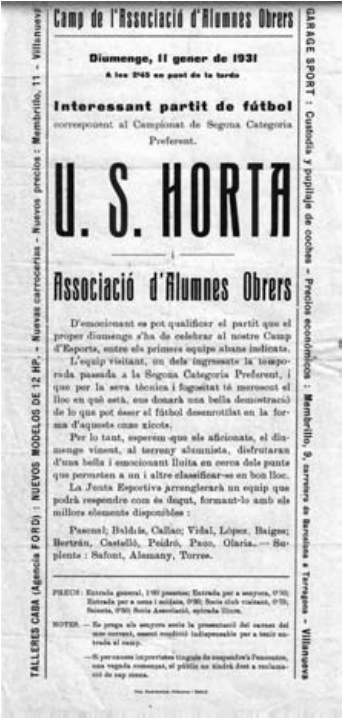
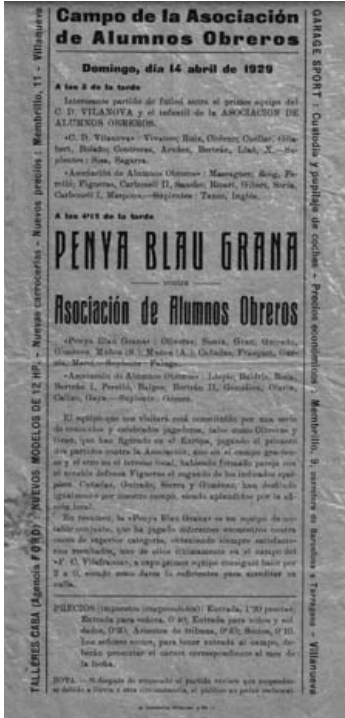
Per a mi, el més destacable d'aquesta història és que, abans del meu naixement, fins i tot del naixement del meu pare, algú va decidir desar aquests programes que anuncien els partits de futbol de l'AAO, probablement amb ànim de transcendir, algú de qui avui no conec la identitat i creieu-me que no és una dada que em calgui saber, si m'arriba serà benvinguda i sinó no passa res.

El que vull, és agrair la iniciativa de l'anònim col·leccionista que ha permès que em trobi amb aquests documents que complementen les cròniques que jo havia trobat, testimoni de l'activitat esportiva del meu avi.

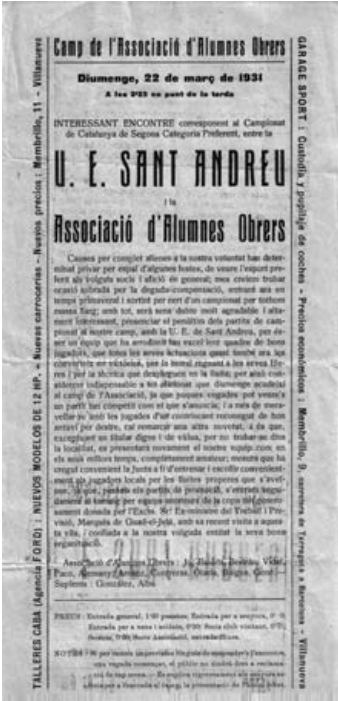
I això, amics col·leccionistes fa rellevant la nostra tasca d'hores infinites de desar i endreçar i caldria engrescar les generacions que han deixat de fer-ho, pensant, potser, que disposen i tenen tota la informació al seu abast i probablement sigui **quasi** cert ...

Però, amics, l'emoció de tenir a les mans un full de paper original que anuncia un partit de futbol on hi va participar el meu avi, em costa descriure-la i no s'assembla a les troballes que he pogut fer a internet.

Moltes gràcies, anònim col·leccionista que sense saber-ho, fa més de cent anys vas gestar una estona inoblidable.

EL FONS DE LA NOSTRA BIBLIOTECA-23

Sant Jordi en la filatèlia 1863-1970

Tipus de suport: Llibre

Autor: Maiol Baraut

Editorial: Publicacions de l'abadia de Montserrat

Edició: 1972

Imprimeix: Impremta de Montserrat

Idioma: català

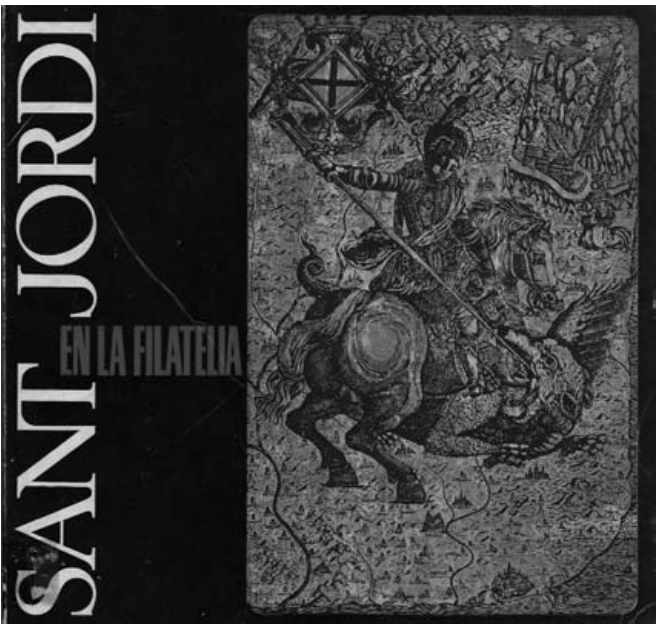
124 pàgines

Aquet volum comença amb la presentació del personatge de Sant Jordi un dels Sants més representat en els signes postals bàsicament degut a que es el patró e molts pobles i països. De la pàgina 5 a la 15 podem veure com la seva imatge s'inclou en molts escuts heràldics i obres d'art.

Fins a la pàgina 110 s'exposen els segells que integren la collecció temàtica de l'autor, amb les corresponents imatges i descripcions. S'inclouen totes les dades de les emissions, números de catàleg, valors, país i característiques. S'esmenta també una descripció de la imatge representada i d'on procedeix.

I de la pàgina 111 a la 118 i a manera d'apèndix s'inclouen les dades i imatges d'algunes emissions postals referides a Sant Jordi però on no apareix la imatge del Sant. Vaixells o llocs relacionats amb Sant Jordi son els motius dels segells representats.

Les darreres pàgines es destinen a índex.

MONEDAS DE FERNANDO VI

Josep Anton Moreno Bedmar

Fernando VI “el prudente” fue rey de España desde el año 1746 hasta el 1759 (Madrid, 23 de septiembre de 1713-Villaviciosa de Odón, 10 de agosto de 1759). Llegó al trono tras la muerte de su padre el rey Felipe V el 9 de julio de 1746 (Bergua Arnedo, 2001). Las probabilidades de que Fernando llegara al trono eran realmente bajas pues fue el cuarto hijo de Felipe V siendo sus tres hermanos mayores también varones, pero uno de ellos murió al poco de nacer. Los dos hermanos restantes eran Luis y Felipe Pedro, que eran el primogénito y el segundo en la línea sucesoria respectivamente, siendo por tanto Fernando el tercero en la línea sucesoria. Felipe Pedro de Borbón y Saboya murió a los 7 años de edad el año 1719 quedando Fernando en segundo lugar en la línea sucesoria. El primogénito Luis enfermó gravemente de viruela y su padre Felipe V abdicó el año 1724 a su favor reinando durante tan solo 229 días como Luis I (Banco de México, 2021). Luis I murió el mismo año 1724 retomando su padre, Felipe V, el trono hasta su muerte (González Ortega, 2013). A nombre de Luis I se acuñó moneda durante el año 1724 y de forma póstuma en varias cecas americanas hasta el 1727. En la Figura 1 se ilustra una pieza de Mallorca y una moneda póstuma labrada en la ceca de Potosí, Bolivia.

El reinado de Fernando VI fue uno de los más estables del siglo XVIII debido a un modesto crecimiento económico a lo que sumó que se impulsó la industria y las artes (Sanz

Platero, 2020). Desde un punto de vista numismático las monedas de Fernando VI son totalmente continuistas con las de su padre Felipe V dentro del numerario de cobre y plata en el sistema monetario castellano (De Francisco Olmos, 2007, Cano Borrego, 2016, Sanz Platero, 2020).

Únicamente existieron cambios tipológicos en la moneda de oro castellana (De Francisco Olmos, 2007). Aunque Felipe V intentó unificar las piezas de cobre en un solo sistema castellano, la moneda de Cataluña y Navarra siguieron manteniendo su identidad tal y como se mostrará a continuación. En América Fernando VI continuó también con las tipologías establecidas por su padre, pero las hizo extensivas a la mayoría de las cecas americanas ya que Felipe V solo pudo instaurar sus nuevas tipologías en las cecas de México y Guatemala (De Francisco Olmos, 2007).

Fernando VI hizo extensivas las tipologías monetarias de su padre al numerario de oro. Durante el reinado de Fernando VI algunas cecas americanas seguirán acuñando monedas macuquinas pero su producción decreció progresivamente, pues las disposiciones reales tenían el firme propósito de acabar con la acuñación de la moneda macuquina a favor de los columnarios siendo las últimas monedas macuquinas las acuñadas por Carlos III en Potosí (Bolivia) (Sanz Platero, 2020). Sobre las tipologías establecidas por Felipe V consultar Moreno Bedmar, 2021.

Figura 1. Monedas de Luis I. A: Treseta de dobler, 1724, Mallorca, 3.3 gramos de cobre. B: Dos reales póstumos de Luis I, 1727, Potosí (Bolivia), 6.0 gramos de plata. Las dos monedas son de la colección del autor. La escala gráfica es igual a 1 cm.

Moneda castellana y catalana

En la figura 2 se muestran varias tipologías de la moneda de cobre y plata castellana. Véase por ejemplo el maravedí acuñado en el Real Ingenio de Segovia (Figura 2A) que sigue la tipología de Felipe V. Se ilustra también una

moneda de cobre acuñada en Barcelona (Figura 2D) donde se mantiene la unidad monetaria catalana el ardit. En esta moneda se hace referencia a Fernando VI como príncipe de Cataluña.

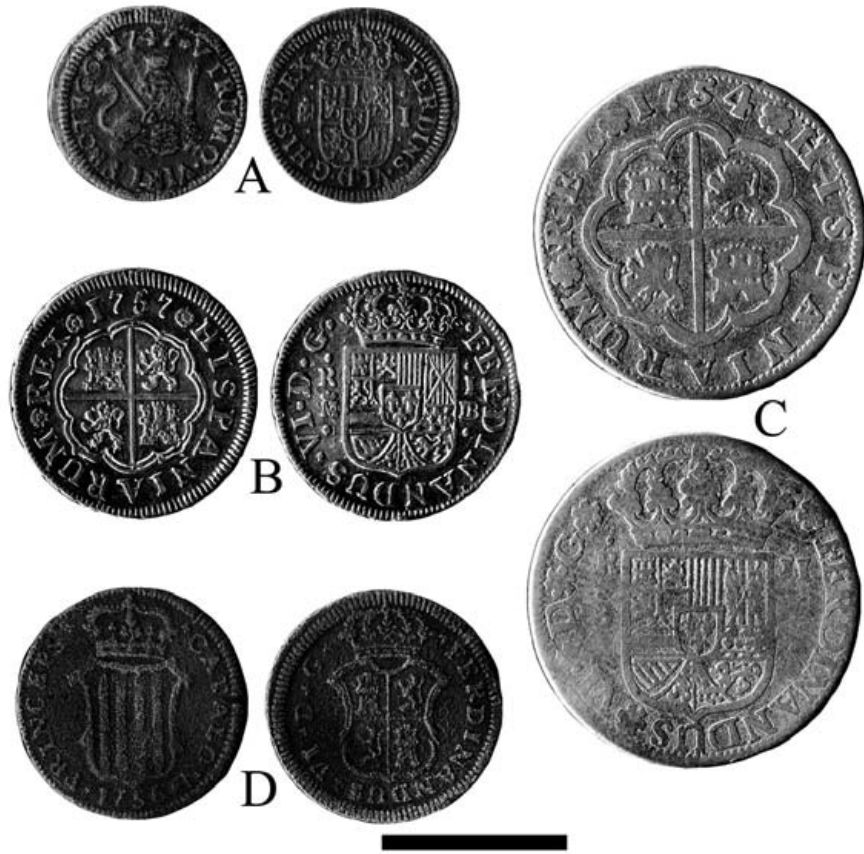

Figura 2. Monedas de Fernando VI. A: Un maravedí, 1747, Segovia, 1.1 gramos de cobre. B: Un real, 1757, Madrid, 2.5 gramos de plata. C: Dos reales, 1754, Sevilla, 4.9 gramos de plata. D: Un ardit, 1756, Barcelona, 2 gramos de cobre. Todas las monedas son de la colección del autor. La escala gráfica es igual a 1 cm.

Moneda navarra

Fernando VI acuñó moneda en Navarra como Fernando VI, pero también como Fernando II de Navarra (Bergua Arnedo, 2001; De Francisco Olmos, 2007; Cano Borrego, 2018 y Áureo y Calicó, 2019). En la figura 3 se muestran dos piezas de cobre acuñadas como Fernando II siguiendo

la tradición navarra y mostrando una mezcla entre el numerario tradicional navarro, cornados y el castellano, maravedí. El cornado o medio maravedí tiene una forma cuadrada (Figura 3A) mientras que el maravedí posee una forma octogonal (Figura 3B) (Bergua Arnedo, 2001).

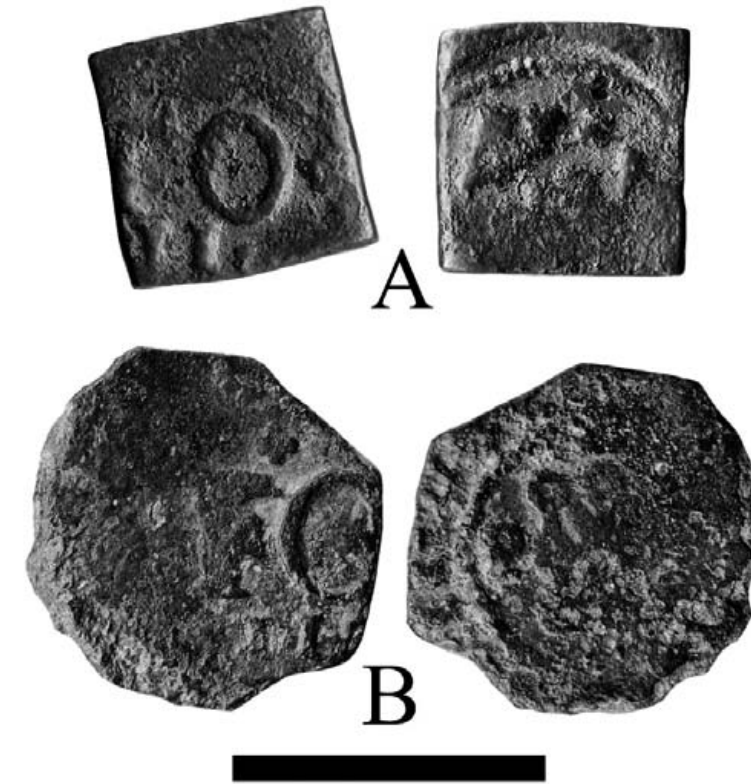

Figura 3. Monedas de Fernando VI. A: Cornado o medio maravedí, Pamplona, 1.6 gramos de cobre. B: Maravedí, Pamplona, 2.1 gramos de cobre. Las dos monedas son de la colección del autor. La escala gráfica es igual a 1 cm.

Moneda americana

En la figura 4 se muestran dos monedas macuquinas de Potosí (Bolivia) y 4 piezas acuñadas en la Ciudad de México (México). Las piezas mexicanas son columnarios, también conocidas como monedas de mundos y mares (De Francisco Olmos, 2007), unas piezas finamente labradas y de gran belleza. Dos de las monedas mexicanas están muy bien conservadas (Figura 4C y D) mientras que el real de a ocho presenta una conservación bastante buena (Figura 4F). Ver en Moreno Bedmar, 2021 una descripción detallada de los columnarios. La política monetaria en el nuevo mundo por parte de Fernando VI fue exitosa al lograr

la mejora de la moneda circulante (Cano Borrego, 2019). Durante su reinado se procedió a retirar, en la medida de lo posible, la moneda circulante anterior a 1728 debido a la abundante presencia de monedas cercenadas y faltas de peso (Cano Borrego, 2019). Esta retirada de moneda fue acompañada de la incorporación de diferentes cecas para acuñar columnarios, por ejemplo, Lima (Perú) que empezó a labrar este tipo de monedas el año 1751; posteriormente, Santiago de Chile (Chile) empezó sus acuñaciones para incorporarse el último año del reinado de Fernando VI la ceca de Nuevo Reino de Granada (Colombia) en 1759 (Sanz Platero, 2020).

Figura 4. Monedas de Fernando VI. A: Un real, 1748, Potosí, Bolivia, 2.8 gramos de plata. B: Dos reales, 1758, Potosí, Bolivia, 6.3 gramos de plata. C: Medio real, 1750, México, 1.4 gramos de plata. D: Dos reales, 1754, México, 6.5 gramos de plata. E: Un real, 1749, México, 3.2 gramos de plata. F: Ocho reales, 1755, México, 26.5 gramos de plata. Todas las monedas son de la colección del autor. La escala gráfica es igual a 1 cm.

Referencias

AA.VV., 2019. Numismática Española. Catálogo de todas las monedas emitidas desde los Reyes Católicos hasta Felipe VI. 1474 a 2020, Barcelona. Edita Áureo y Calicó. 575 pp.

Banco de México, 2021. Historia de la moneda y del billete en México. 41 pp.

Bergua Arnedo, J., 2001. La Casa de los Borbones en la moneda en Navarra. 213-230.

Museo de Navarra, Pamplona. 384 pp.

https://www.fundacioncajanavarra.es/sites/default/files/la_moneda_en_navarra_can00024000000000000000000000000410.pdf

Cano Borrego, P.D., 2016. La moneda castellana acuñada durante el reinado de Fernando VI. Panorama Numismático.

<https://panoramanumismatico.com/articulos/la-moneda-castellana-acunada-durante-el-reinado-de-fernando-vi/>

Cano Borrego, P.D., 2018. La moneda navarra en el siglo XVIII. Revista Numismática Hécate, 5: 118-129.

http://revista-hecate.org/files/5315/4504/9992/Cano_Borrego.pdf

Cano Borrego, P.D., 2019. La moneda y la circulación monetaria en Nueva España en el siglo XVIII. Oro información.

<https://oroinformacion.com/la-moneda-y-la-circulacion-monetaria-en-nueva-espana-en-el-siglo-xviii/>

De Francisco Olmos, J.M., 2007. Propaganda política en la moneda de los Borbones (1700-1868), VI Jornadas sobre Documentación Borbónica en España y América (1700-1868), Madrid, 177-234.

González Ortega, F., 2013. Catálogo de monedas coloniales de México; 1536/1821. México. 208 pp.

Moreno Bedmar, J.A., 2021. Monedas de Felipe V. Butlletí de la Peña Filatèlica. Societat de Col·leccionistes, 52: 24-30.

Sanz Platero, D., 2020. Adaptación y cambio de la moneda española en los siglos XVIII al XIX. Del antiguo régimen a los sistemas políticos constitucionales. La Albolafia: Revista de Humanidades y Cultura, 20: 55-74.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7720595>

ELS PUNTS DE LLIBRE DE JAUME BRICHFEUS I SUAUA UNA COLECCIÓ PICTÒRICA

Aleix Salvó i Rivero

A grans trets podríem dir que un punt de llibre és un senyal que hom posa entre les pàgines d'un llibre per així marcar el lloc on ha deixat la lectura. Aquesta seria la definició que es podria trobar en qualsevol diccionari o enciclopèdia.

El seu ús és testimoniats des de l'Edat Mitjana, prenent una embranzida al segle XVIII; fins esdevenir un objecte d'ús quotidià a partir del segle XIX. El material del que estan fets sol ser de cartolina, però també se'n poden trobar de plàstic, cuir, etc. A partir del segle passat, dissenyadors, artistes i impressors van optar per donar més importància artística als punts de llibre; comportant l'aparició del seu colleccionisme.

Jaume Brichfeus i Suau (1931-2017), un dels pintors destacats de la nostra ciutat va cultivar la creació artística dels punts de llibre. Molts dels que va arribar a crear foren editats, essent els més coneguts pels colleccionistes. D'altres, coincideixen amb l'etapa final de la seva vida; els quals no són gaire coneguts degut a que foren impresos amb un reduït tiratge.

PUNTS DE LLIBRE EDITATS

Brichfeus participà en la festa dels Tres Tombs amb la creació de tres punts de llibre. El primer sembla que fou el de 2002, amb el lema *Festa plena! Plena Festa!*. En ell deixà testimoni del gir que els carros i carruatges han de fer a l'encreuament de la Rambla Principal amb el

carrer de Sant Gregori-Aigua. Es tracta d'un dels punts més complexos i alhora esperats per als traginers, que han de superar quan guien un carro amb un llarg tiratge de cavalls. Li seguien dos punts de llibre de la mateixa festa, corresponents als anys 2013 i 2014. El primer fa homenatge a l'equip de la bandera; i el segon torna a incidir amb el món pagès i dels carros, un món que sempre li va donar més rellevància, potser dut pel passat familiar dedicat al primer sector.

Punts de llibre dels Tres Tombs dels anys 2002, 2013 i 2014. Col·lecció Aleix Salvó

Seguint el que podríem dir el cicle festiu, Jaume Brichfeus també va deixar la seva empremta en dos punts de llibre per a Sant Jordi. Aquest cop fou la Penya Barcelonista de Vilanova i la Geltrú, qui li encarregà la creació de dos punts que tenien com a tema una rosa (una de vermella i una de groga) amb el fons una senyera o els colors blau-grana del Barça. Foren editats l'any 2014.

Deixant a banda el cicle festiu Brichfeus collaborà en dues ocasions amb l'Aula d'Extensió Universitària de la Gent

Punts de llibre de la Penya Barcelonista de Vilanova i la Geltrú. Sant Jordi 2014. Col·lecció Aleix Salvó

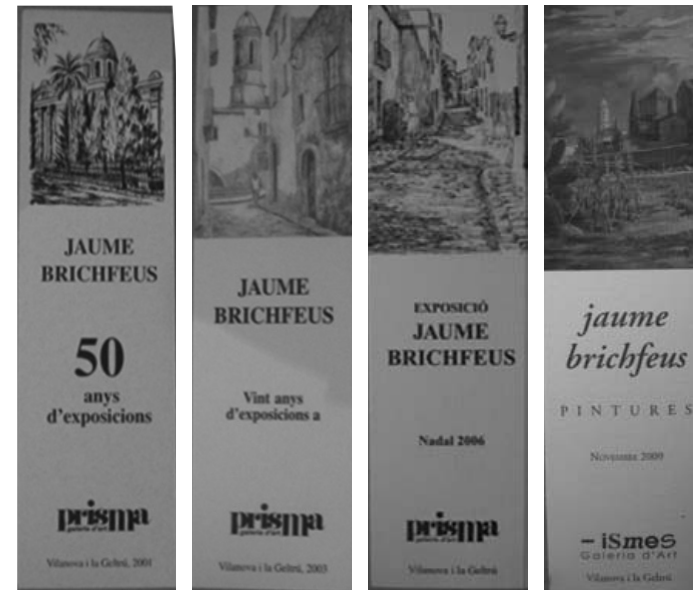
Gran de la comarca del Garraf. Se'n féu dues sèries de punts de llibre. La primera sèrie fou dedicada als Tres Tombs, el qual també es pot lligar amb el citat cicle festiu. Formada per quatre punts, cada un amb aspecte diferent de la passada de cavalls, carros i carruatges del 17 de gener. Els quatre tenen un títol, *Preparant la festa*, *Carro amb botes*, *Tres Tombs* i *Bandera*.

La segona sèrie fou dedicada a les fonts monumentals de Vilanova i la Geltrú. Són tres punts i corresponen a la *Font de Ferro*, la *font de la Plaça dels Carros* (Soler i Gustems) i la *font de la Plaça del Pou*.

El pintor vilanoví participà activament en la creació de punts de llibre per a la galeria d'art *Prisma*, regentada per Xavier Capdet i Soler, amb qui compartia una bona amistat. A dita galeria, Brichfeus va exposar les seves obres en diverses exposicions; i algunes d'elles també foren exposades a la *Galeria Ismes* de Jordi Capdet i Fargas, fill d'en Xavier. De *Prisma* en trobem punts de llibre del 2001, quan es celebraren els *50 anys d'exposició*, que té com a tema dibuixat el Museu Víctor Balaguer; un segon de l'exposició *Vint anys d'exposicions*, amb el carrer del Pont com a tema representat; i un del 2006, en que la exposició va recaure en temps de Nadal i el punt de llibre obtingué la naturalesa d'una felicitació de Nadal. Aquest darrer punt exhibia el dibuix del carrer del Ravalet i la Font Xica. De la galeria *Ismes* s'edità un el novembre de 2009, arran d'una exposició de pintures de l'artista. En ell apareix un dels famosos quadres del camp de carabasses amb l'església dels Josepets de fons.

Dues sèries editades per l'Aula d'Extensió Universitària. Col·lecció Aleix Salvó

Els quatre punts de llibre de la Prisma i Ismes. Col·lecció Família Brichfeus i Garcia, i Aleix Salvó.

Els Josepets. Punt de llibre de la Casa d'Empara. 2007. Col·lecció Aleix Salvó.

L'any 2007, la Casa d'Empara, a través de la organització mundial *Rotary Internacional*, encarregà a Brichfeus un punt de llibre. Aquest està ambientat en el paisatge que un monjo de Montserrat batejà com el paratge més bonic de Vilanova, els Josepets. Aquestes anècdota que més d'un cop l'artista me l'havia explicat és plasmada a través, no només als quadres i dibuixos que ell pintà, sinó que a més amb els punts de llibre; doncs aquest era el segon amb aquest tema.

El mateix any 2009, l'editorial vilanovina, *el Cep i la Nansa* edità dos punts de llibre, arran la publicació del llibre *Dibuixos* de Jaume Brichfeus. Un està ambientat en el Camí Ral a les envistes del Mas Sardet; el segon punt està dedicat al carrer del Castell.

Cal destacar el punt de llibre editat el 2014 arran de la publicació del llibre *Raons de Montserrat*. Es tracta d'un fragment del quadre dedicat a l'església del monestir de Santa Cecília, on s'alcen exuberants les agulles montserratines.

Finalment, la Penya Filatèlica, quina associació Brichfeus n'era soci, edità tres punts de llibre, alimentant la sèrie i collecció que l'entitat publica sovint. Corresponents als

Punts de llibre editats per el Cep i la Nansa. 2009. Col·lecció Aleix Salvó.

Punt de Llibre de Raons de Montserrat. 2014. Col·lecció Aleix Salvó

Els tres punts de llibre de la Penya Filatèlica. Col·lecció Aleix Salvó

números 2, 9, i 37, tingueren com a tema la Masia d'en Cabanyes, el jardí de Can Papiol i una de les oliveres centenàries de Mas Sardet.

PUNTS DE LLIBRE NO PUBLICATS

En aquest apartat vull posar atenció a tots aquells punts de llibre que no van ser editats ni publicats per institucions o editorials. En els últims anys, potser perquè ja no estava en condicions de fer grans obres pictòriques amb llenços de gran format, Jaume Brichfeus s'entretenia a pintar punts de llibre de diversa temàtica.

Seguint el seu esperit de no oblidar els paisatges que ell havia viscut i que ja no existien, es resistia a modernitzar o actualitzar el paisatge que envoltava l'edifici que volia protagonitzar. Formava part del seu ideal reconstruir

camins, marges, activitats que formaven part del seu record, però també d'una història romàntica. Perquè en Brichfeus era un romàntic del paisatge vilanoví sense inventar-se res.

Aquests punts de llibre, que repeteixo no foren editats, només foren creats per un destinatari concret, ja sigui la família o les amistats. Jo vaig viure la confecció de molts d'aquest punts de llibre, els quals un cop acabats passaven la prova del cotó de les mans de la seva muller, Montserrat García i Soler. Ella els escanejava i retocava amb el seu particular art informàtic, fent les proves a paper abans de dur-los a la pertinent impremta.

Cada any, per Sant Jordi Jaume Brichfeus tenia la paciència de dibuixar i pintar unes quantes roses per ser regalades als familiars i a les amistats més properes. Jo he tingut la sort de ser un premiat amb aquests punts de llibre, ja que eren molt limitats. Les roses solien ser vermelles, tot i que molt poques foren grogues o liles. Algunes sorgien de la boca del drac (2015), o amb un llibre obert al darrera (2016). Especial sentiment tenen les últimes, les del 2017, de les quals en tinc dos, una de vermella i altre de color lila. Totes les roses eren pintades a l'oli, el que feia que s'haguessin de pintar a poc a poc i per etapes.

Una sèrie de tres punts de llibre fou dedicada a les torres de defensa existents a Vilanova i la Geltrú. La Torre d'Enveja, i les dues carlines de la Farga (del Camp de Futbol) i la del Vallès. En ells s'entretingué a illuminar el paisatge amb un joc de colors que donava vida als cels de la vesprada i dels

Diversos punts de llibre amb roses de Sant Jordi originals. Col·lecció Família Brichfeus i García, i Aleix Salvó

Sèrie de les torres de defensa vilanovines. Col·lecció Aleix Salvó.

núvols. Això sí, sempre mantenint el paisatge antic, lluny de les modernitats actuals.

Hi ha una sèrie de dos punts de llibre dedicats al paisatge marítim de la ciutat. Un fa homenatge al desaparegut Rossegall, amb les barques varades a la sorra i pescadors exercint l'art de pesca del rossegall. L'altre punt de llibre està ambientat en el port vilanoví amb el far i els xalets de Sant Cristòfol al fons com inevitables protagonistes.

Incansable amant del món agrícola dedicà punts de llibre als paisatges protagonitzats per masies. El Mas d'en Mata, la Masia d'en Barreres, la Masia de Carro, o la carretera de Vilafranca, amb la inoblidable dona que portava un bidó d'aigua; són testimonis de les seves vivències com artista que sempre badava amb el paisatge. També n'hi un de Canyelles.

Punts de llibre de temàtica marinera. Col·lecció Aleix Salvó

Diversos punts de llibre de paisatges rurals i de masies. Col·lecció Aleix Salvó.

Punts de llibre commemoratius d'un matrimoni. 2007 i 2017. Col·lecció Família Brichfeus i García, i Aleix Salvó.

L'any 2015 o 2016, com a homenatge al diorama que vaig fer a l'Associació Pessebrista, dedicat al Mas de l'Artís, Jaume Brichfeus pintà un punt reproduint el meu pessebre. Era l'homenatge del company i amic que em va ajudar desinteressadament a confeccionar el meu diorama. Al qual li estic eternament agraït.

Per últim, vull destacar dos darrers punts de llibre; un editat el 2007 i el segon del 2017. Commemoratius dels 40 i 50 anys respectivament de matrimoni de Carles i Rosa Maria; estan dedicats a la capella de la Casa d'Empar i al carrer del Pont.

VINYETES DE VILANOVA-5

La “Exposición General Catalana de Vilanova y Geltrú” – Un projecte oblidat

Josep Ferrer Serra

La troballa d’una vinyeta, en dos colors, amb la denominació “Exposición General Catalana de Vilanova y Geltrú”, sense indicació de l’any, va constituir tot un repte per poder saber de quina exposició es tractava. Sabem que després de l’Exposició Regional de 1881 i fins a la tercera Exposició d’Art del Penedès de 1929 no es va fer, a Vilanova, cap exposició de caire generalista. Però gràcies a una nota informativa publicada a “la Defensa” el 23 de maig de 1908 podem saber que hi havia aquesta “Exposición General” prevista per la primavera de 1909.

La primera acció fou preguntar i gràcies a l’ajuda d’en Francesc Puig Rovira vaig poder disposar de les primeres referències sobre aquesta exposició que em van portar a dues publicacions periòdiques locals, el Diari de Vilanova i la Defensa. Consultant el fons del “Diari de Vilanova” de 1908 de l’Arxiu Comarcal del Garraf i els volums de 1908 i 1909 de “la Defensa” a la Biblioteca de la Biblioteca-Museu Balaguer, vaig trobar algunes notícies que s’hi referien.

Abans de parlar concretament de la vinyeta crec que es necessari donar una mica d’informació de, en primer lloc, la

idea de fer una exposició regional i en segon lloc l’evolució d’aqueta idea fins que desapareix i queda oblidada.

La primera referencia la trobem a La Defensa del 25 d’abril de 1908 on es dona notícia d’un “Proyecto Notable”. S’explica que en una reunió celebrada el diumenge 19 d’abril al Fomento del Trabajo en la que es va tractar de la conveniència de celebrar a Vilanova una Exposició Regional artística, industrial i agrícola amb l’objectiu segons podem llegir textualment “de fomentar todas las Fuentes de riqueza de nuestra villa, despertando adormecidas actividades que un dia la hicieron próspera y colocaron en primera fila entre las poblaciones más activas y ricas de la Península”. Pel que sembla, els preocupava la situació de crisis d’activitats i econòmiques en que es trobava la Vilanova d’aquell temps. A la dita reunió, a la que assistiren diverses personalitats vilanovines, es plantejaren avantatges i inconvenients a la possible realització de l’exposició i com a punt essencial es preguntà per el cost de la mateixa i qui l’assumiria. Sembla que hi havia diverses persones que s’involucrarien i que també es demanaria subvencions al Estat i a la Diputació. Es curiós i representatiu que

l’alcalde del moment, el Senyor Jaume Vidal, s’adherí al projecte sentin no poder contribuir econòmicament per “las condiciones criticas que atraviesa el Municipio”.

També val la pena esmentar que es va dir que la projectada exposició es podia fer coincidir amb la inauguració de les obres del futur pantà de Foix, projecte ambiciós i ja en marxa malgrat no tenir encara dates ni certeses de quant podrien començar aquestes obres. Per tant els dos projectes, l’exposició i el pantà, no podien supeditar-se l’una a l’altre. Llegint els articles fa pensar que l’aprovació de la construcció del pantà de Foix fou una de les causes possibles, potser indirecte, de l’oblit de la idea de realitzar l’exposició.

Tornant a l’exposició el projecte va anar caminant en el temps. Personalitats com el jove impressor Victor Oliva i

Sala va donar, el 10 de maig de 1908, una conferencia pública en el Ateneu sobre “La Segunda Exposición de Vilanova y Geltrú”. Sembla que va fer un clar anàlisi de l’estat de Vilanova en diferents aspectes del seu passat i el que deuria ser en el futur. En la nota publicada a “la Defensa” del 16 de maig es lamenta que per circumstancies imprevistes (que desconec) la concurrència no fos massa gran.

En la comentada primera reunió a Fomento del Trabajo entre les personalitats que s’adheriren al projecte i constava també el Sr .Escofet, director de “la Defensa” posant la publicació a disposició per exposar tots els passos per la realització de projecte “*que tanto beneficiará a Villanueva*”. És per això que podem trobar notes continuades en el temps, fins el juny de 1909, sobre l’exposició i els diferents moments, decisions i nomenaments que s’anaven produint.

També el “Diario de Villanueva y Geltrú” es va fer ressò, encara que mínimament, de l’exposició. Podem trobar referència a les edicions de 17 de maig de 1908 on es dona una primera notícia de la intenció per part de Fomento del Trabajo de realitzar una “Exposició artística, industrial y agrícola”. En l’edició del 30 de juliol de 1908 es fa esment de la circular que estava repartint el comitè executiu de la projectada “Exposición general catalana de Villanueva y Geltrú” que esmentava la necessitat, deguda a la crisi econòmica del país i de Catalunya, de celebrar a Vilanova, “una Exposición general catalana de Agricultura, Industria y Arte para ver si se lograba despertar las iniciativas adormecidas, concurriendo al Certamen y dando así una prueba patente de vida, actividad y progreso...”. Signava aquesta circular tot el comitè que presidia el Senyor José Bertran i Musitu, Diputat a Corts. En aquest punt és també rellevant que fou el mateix diputat qui va aconseguir l’aprovació per part del Govern Espanyol del projecte del pantà de Foix l’any 1909. També s’ha d’esmentar que és la primera referència que he trobat a la denominació “Exposición General Catalana” que apareix a les vinyetes.

Al “Diario de Villanueva y Geltrú” no hem pogut trobar cap més notícia al respecte ni cap esment de l’exposició en els anys 1908 ni 1909.

Tornant a “la Defensa” si que podem anar trobant notes i notícies periòdiques sobre el projecte de l’exposició. El diumenge 24 de maig de 1908 es va designar un Comitè executiu per la projectada exposició format per les persones següents:

Presidente: D. José Bertrán y Musitu, Diputado a Cortes
Vice presidente: D. Angel Morros y Serra, Presidente del Fomento del Trabajo

Vocales: D. Jaime Vidal y Xufré, Alcalde Constitucional; D. José Roig y Ventosa, Diputado Provincial; D. Francisco Suñe y Bolet, Presidente del Ateneo; D. Juan Braquer y Roger, Presidente del Sindicato Agrícola; D. José Mestres y Borrell, Director de la Escuela Superior de Industrias; D. José Pollés y Oliver, Presidente de la Biblioteca-Museo_Balaguer; D. Sebastián Gumá y Suris, Administrador del Banco de Villanueva; D. Joaquin Basora y Nin

Secretario: D. Vicente de P. Vadell y Pastó

En l’edició del dia 1 d’agost també reproduïx la circular informativa de la que hem fet esment quant hem parlat de les edicions del diari de Vilanova. Aquesta circular estava signada per tots els membres del comitè executiu que em esmentat.

En l’edició del 14 d’agost de 1908 entre el detall d’activitats que porten a terme la comissió encarregada dels treballs preliminar com és el repartiment de vint-i-cinc mil circulars i butlletins d’adhesió a entitats, corporacions i particulars de tot Catalunya, podem trobar l’esment a l’edició de les vinyetes promocionals. Podem llegir literalment “Un dato característico de la inventiva y buen gusto de los señores que componen el comité ejecutivo, es la emisión de unos hermosos sellos de notable merito artístico, apropiados para ser colocados en los sobres de

las cartas, que al mismo tiempo de ser un poderoso medio de propaganda, contribuirán a sufragar los cuantiosos gastos que supone la preparación de un obra de tanta importancia; el coste de los mismos es de cinco céntimos de peseta cada uno”.

En l’edició del dia 7 de novembre de 1908 es dona notícia de que s’ha confeccionat una ampla memòria de la projectada exposició mencionant la necessitat de realitzar-la donat l’estat d’Espanya en general i de Catalunya i Vilanova en particular. També es parla de la possible ubicació en els terrenys de la plaça de l’Estació i voltants integrant el edifici de la Biblioteca Museu Balaguer. Es designa una comissió per entrevistar-se amb els arquitectes Puig i Cadafalch, Pollés i Font per acordar l’execució un planell i el corresponent pressupost.

L’última notícia que trobem durant 1908 és la d’una conferència donada per l’advocat Felix Ballester a l’Ateneu barceloní sobre la utilitat de l’exposició de Vilanova.

En les edicions de “la Defensa” del 19 de juny i del 17 de juliol de 1909 encara es parla de la projectada exposició, de la necessitat de fer-la i dels terrenys on instal·lar-la passant de la primera idea de la Plaça de l’Estació als que des de la platja s’estenien fins a la part posterior de la fabrica Pirelli. També es fa esment de que en la visita del Governador civil de la Província aquest va fer veure la necessitat de assegurar també allotjament als visitants que de ben segur acudirien a veure l’exposició amb la necessitat també de construir un gran hotel de caire permanent.

Durant els primers mesos de 1909 es pot veure que l’empenya inicial va desapareixent, i després d’aquestes dues últimes notes a “La Defensa”, ja no es fa cap més referència i l’Exposició quedà només en un projecte.

Tot i les intencions i paraules, la població i les autoritats locals es bolcaren en la celebració de la construcció del Pantà de Foix, que ja era una realitat, i en els elogis al diputat Bertrán y Musitu per haver contribuït a fer-lo possible. La projectada Exposició va quedar en l’oblit tant de la premsa com dels promotors alguns d’ells inclòs el president del Comitè Bertrán y Musitu es van moure més cap a la realitat que cap a la il·lusionant però incerta possibilitat. D’aquell projecte ens queda la vinyeta que hem esmentat i que podeu veure aquí reproduïda. Es van fer dues sèries: una en color verd i l’altre en color vermell. En primer terme la figura d’una matrona en un pedestal mostrant en les seves mans un ram i una corona de llaurer. En el fons daurat i enquadrat en una guirlanda de flors hi ha el front de la Biblioteca-Museu Balaguer amb la inscripció “Surge et ambula”. Al peu la inscripció “Exposición Deneral Catalana de Vilanova y Geltrú”. Al dors podem llegir “Oliva, imp. Vilanova”. El disseny del dibuix del segell és obra del pintor vilanoví Joan Llaverias i Labró. Els segells estan engomats, dentats 12 i de mides 22x44 mm.

Gràcies a elles podem recuperar un petit bocí de la història local, un projecte que engrescà a molta gent però que malauradament no va poder tirar endavant.

EL MAPA DE LES BOTIGUES NOVES DE MAR DE VILANOVA I LA GELTRÚ (1822 ?)

Jordi Ferrer i Pumareta
Geògraf i Tècnic urbanista

UNA EFEMÈRIDES COM EXCUSA

La cartografia com a matèria científica i el mapa com a producte amb vàlua simbòlica han estat objecte d'edicions filatèliques i d'encunyaments numismàtics. Una prova manifesta és que en la moneda corrent d'un euro hi figura el mapa de la Unió Europea. No collecciono ni segells ni monedes, però he atresorar alguns exemplars, especialment si contenen mapes o elements geogràfics, més com a divertiment i *souvenir* ocasional que no pas com a afecció sistemàtica.

Figura 1. Segells de la República Popular del Congo (anterior Zaire) i de São Tomé i Príncipe amb mapes. Font: l'autor.

En la història de l'organització territorial de correus són rellevants els mapes postals antics, que oferien una guia de rutes amb els possibles mitjans i vies de transport per al repartiment de missives i que mostraven la distribució de l'estructura jerarquitzada de la implantació espacial del servei (administracions principals, estafetes, carteries, parades de posta).

Des de fa alguns anys que estudio la cartografia antiga i històrica de Vilanova i la Geltrú ressaltant-ne, sobretot, els aspectes geogràfics i urbanístics.

Figura 2. Fragment de l'àmbit de Vilanova i la Geltrú i llegenda de la Carta de Correos y Postas de las provincias de Barcelona, Gerona, Lérida y Tarragona (1860, Dirección General de Correos (escala original 1:460.000). Font: BNE, Classificació Decimal Universal (467.1); <http://bdh.bne.es/bnearch/detalle/bdh0000036302> (consultat el 15/06/2023).

Que jo conegui, no hi ha cap segell, ni ordinari ni del tipus personalitzat, que faci difusió d'un plànol antic de Vilanova i la Geltrú. Quan en Xavier Capdet em va animar a escriure un article per al Butlletí, em va venir al cap que seria magnífic poder disposar d'una tirada de segells —o en el seu defecte de punts de llibre o de targetes— sobre alguns dels plànols antics més rellevants de Vilanova i la Geltrú.

En el món cultural institucionalitzat hi ha una certa dèria en commemorar dates rodones relatives a les biografies de personatges eminents i a esdeveniments destacats,

com si calgués una excusa per justificar l'oportunitat de memorar-los. Aprofitant-ho suggereixo, amb una anticipació prudencial, la celebració d'un proper aniversari. L'any 2026 es compliran 150 anys clavats de la publicació del nostrat *Plano general de Villanueva y Geltrú* - Líneas de prolongación y proyecto de Puerto (1876) promogut per Francesc Gumà Ferran, que ha estat considerat una de les creacions cartogràfiques vuitcentistes més emblemàtica per exemplificar els mapes d'eixample de ciutats catalanes del s. XIX.

Figura 3. *Plano general de Villanueva y Geltrú* - Líneas de prolongación y proyecto de puerto (1876). Font: ICGC, Cartoteca digital, <https://cartotecadigital.icgc.cat/digital/collection/catalunya/id/1315/rec/1>.

Com a model, es pot citar que l'any 2010 dins de la sèrie d'urbanisme de Correus es va posar en circulació un segell dedicat a Ildefons Cerdà Sunyer, en el fons del qual apareix un dels seus plànols del projecte d'Eixample de Barcelona de 1859-1860.

Figura 4. Segell dedicat a Cerdà i al seu plànol d'eixample (2010). Font: <https://www.sellosfilatelicos.com/2016/11/sello-ildefonso-cerda-ensanche-de.html>.

Per al cas del *Plano general* vilanoví jo jutjaria inconvenient avantposar i sublimar l'efígie de Gumà, que podria acaparar en excés l'autoria d'una obra que fou coral i de la qual no haurien de restar menysvalorats, per invisibles, tècnics com Frederic Esteve Lluhi, Francesc Lluch Rafecas, Josep Fabrès Fontanals, Josep Salvany Juncosa i Francesc Ivern Roig, que d'una manera o altra hi van intervenir.

Indubtablement, el plànol del dit «Eixample Gumà» seria el capdavanter de la sèrie i l'esquer per poder difondre altres mapes antics menys coneguts, encara que tant o més interessants. De seguit vaig plantejar-me el repte de seleccionar-ne els altres mereixedors de rebre una distinció filatèlica. Mitjançant aquest article en presento un que, al meu parer, fora bo d'escollir. Es tracta del "Mapa De las dissét pessas de la dotalia del benefici de St Miguel de Vilanova" [...], elaborat al principi del s. XIX,

que es troba vinculat a la gestió de les repercussions econòmiques i territorials derivades del benefici eclesiàstic instituït el 1357 per iniciativa de Francesc Olivera,¹ rector de Santa Maria de Cubelles, per al sosteniment d'un altar secundari consagrat a l'arcàngel Sant Miquel del primigeni i petit temple catòlic vilanoví construït anys abans sota l'advocació major de Sant Antoni Abat. Si no m'erro, aquest Mapa no ha estat ni citat ni reproduït en cap publicació anterior.

EL TEMPLE DE SANT ANTONI ABAT I EL BENEFICI DE L'ALTAR DE SANT MIQUEL

A la part de llevant del terme de Cubelles, a prop del camí ral i a les envistes de la Geltrú, es va erigir, depenent de la parròquia matriu de Santa Maria de Cubelles, una esglesiola "deguda a la iniciativa d'un particular devot de sant Antoni Abat, per allà el segle XII (15), si no abans" i "construïda segons els mòduls fermes de l'arquitectura romànica".² Josep Antoni Garí Siumell s'inclinà a pensar que la petita ermita fou anterior al naixement del nucli de Vilanova.³

El 6 d'abril de 1326 la capella de Vilanova va rebre la primera visita pastoral documentada a càrrec de Ponç de Gualba, bisbe de Barcelona.⁴ Sembla que a l'any 1351 a Sant Antoni ja existia un altar denominat "l'altar de St. Miquel construït en dita església per l'ànima de dit Beluchi dit Mas" (sic).⁵

Garí va relatar que aquest altar va ser objecte d'acollir el primer benefici eclesiàstic de Vilanova de la manera següent:

"Viendo el Párroco de Cubellas que Villanueva aumentaba en poblacion y que le era indispensable un Vicario ó Sacerdote con residencia para el pasto espiritual, el R. D. Francisco Olivera, Párroco en aquel entonces, fundó una Misa cuotidiana, con título de Beneficio, celebradora en el altar de S. Miguel Arcángel (nótese que ya habia mas de un altar) en la capilla de S. Antonio Abad, con obligacion de residir en Villanueva y celebrar los divinos oficios en los dias festivos: cuyo Beneficio aprobó el R. D. Arnaldo Busquens, Vicario-General, por el Ilmo. Sr. D. Miguel de Ricoma, Obispo de Barcelona, á los 17 de Mayo del año 1357".⁶

Joan Avinyó Andreu va citar que en un document titulat "Tractat dels mals y tatxas fa la Rectoria de Cubelles", escrit el 1655 pel rector de Cubelles Ramon Minguella, s'explica que Olivera fundà el benefici tot apiadant-se d'algunes "persones que vivien en la parròchia de Cubelles en uns llogarets ques nomenaven Crexell y Vilarodona".⁷

Albert Virella Bloda opinava igual que Garí respecte que l'esglesiola de Sant Antoni podia ser preexistent al naixement de Vilanova i afegí la hipòtesi "*que quizá existiera dicha capilla desde el siglo XII o el XI, pero dedicada primitivamente a San Miguel, aunque después pasara al patronazgo de San Antonio*".⁸ Virella també parlà del benefici de Sant Miquel tot aportant la menció de "l'acta aixecada pel notari Pere Borrell, en data del 17 de maig de 1357",⁹ en la qual quedà autoritzada la fundació, però amb alguna imprecisió i insistint en la possibilitat, posteriorment no demostrada, que l'advocació a Sant Miquel fos anterior a la de Sant Antoni.¹⁰

Josep Baucells Reig sí aprofundí i explicà la gènesi i les característiques principals del benefici. El 1354 ja s'havien destinat llegats “per a la magnificència de l’altar lateral dedicat a Sant Miquel Arcàngel, edificat no molt abans, amb l’esperança que un beneficiat n’obtindria l’administració”.¹¹ La institució del benefici va donar resposta al desig conjuminat dels fidels de la part de llevant del terme de Cubelles i del mateix Olivera, al qual li significava “unes rendes bones sobre terres de seca i de regadiu distribuïdes principalment als llocs de la Llacuna, Cap-estany i Aderró”.¹²

Sembla que el text més antic referit a la dotalia del benefici de Sant Miquel en la capella de Sant Antoni de Vilanova

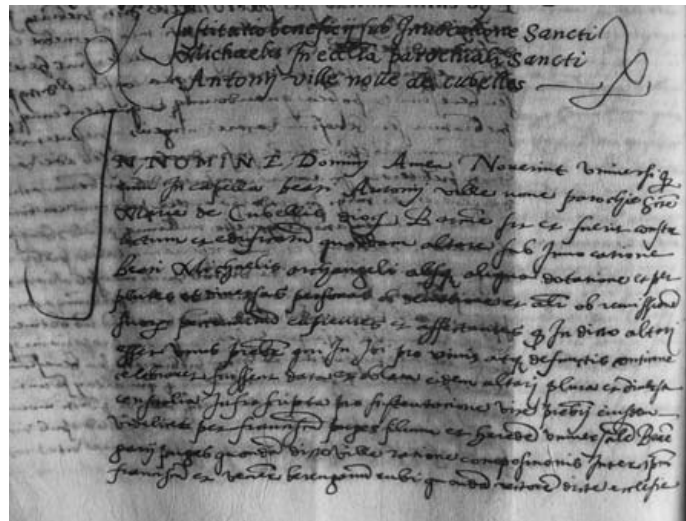

Figura 5. Inici de la dotalia del benefici de Sant Miquel.
Font: ADB, *Dotaliarum*, tom 3, f. 65v.

fundat per “*Franciscus de Olivaira*” és la còpia de l’acta en llatí del notari “*Persi borrelli*”¹³ que es troba a l’ADB,¹⁴ realitzada a la segona meitat del s. XVII per a la sèrie *Dotaliarum* (iniciada el 1650 i acabada el 1802),¹⁵ la qual presenta puntualment un estat deficient de conservació que n’impossibilita la transcripció completa.

A l’APSA hi ha una traducció al català, segurament feta entre el 1780 i el 1850,¹⁶ que presenta algunes dificultats de llegibilitat. Per gaudir d’una comprensió adequada i actualitzada de la dotalia, que és un text relativament llarg, s’ha comptat amb una nova traducció del llatí al català.¹⁷

El benefici estableix 27 assignacions dotals. No es troben numerades explícitament, però en el present article se les denomina a cadascuna amb un ordinal que correspon, al lloc consecutiu que ocupen. Les quatre primeres corresponen al llegat testamentari de Berenguer Pugès i a tres donacions nominals més de censals amb les corresponents escriptures notariales.¹⁸ A continuació Olivera declara les altres 23 assignacions com a censals, que es tenien pel dit altar i sota domini i alou en cadascun dels territoris concrets amb la identificació dels noms de cada propietari. De la cinquena a la dotzena assignació les terres afectades corresponen a “*in loco vocato la Llacuna*”. La tretzena es compon de terres situades en diversos llocs de Cubelles i de Vilanova. De la catorzena a la vint-i-tresena a terres “*in quadra de Adarrone*”. Les tres últimes a terres “*in loco vocato Capstany*”. D’aquestes 23 assignacions se’n donen les afrontacions però no les superfícies. En cadascuna de les 27 assignacions es quantifica l’aportació anual per les donacions llegades o

per les rendes del benefici que en conjunt sumaven 28 quarteres d’ordi,¹⁹ 15 quartans d’ordi, 111,5 quintars d’ordi, 20 quartans d’oli, 2 quarteres de forment (una varietat de blat antic) i 28 sous.²⁰ Hi ha més detalls interessants en el text de la dotalia, com la menció del camí públic que va a la mar (el Camí Gran), del camí que va cap al Prat (*Pratum*), del camí reial (*regali*), del camí que va cap a la vila de Cubelles i del camí d’Enveja. També que la Llacuna era un lloc que s’estenia a ponent del torrent de la Pastera i, en part tocant a mar, travessada pel camí públic que va a la mar, amb peces i trossos de terra, horts i parellades on es produïa, com a mínim, ordi. Tot plegat dona certa idea de com eren el 1357 la configuració territorial i l’estructura de la propietat d’aquests llocs.

En contrapartida, la dotalia estableix les clàusules o obligacions del beneficiat com la celebració d’una missa diària i d’oficis els dies festius, la de que en aquest benefici faci residència personal, d’orar almenys tres dies a la setmana per les ànimes dels donants, de tenir davant de l’altar una làmpada que cremés de dia i de nit, etc.²¹ També estableix les característiques del dret de patronatge que el fundador Olivera assegurà perpètuament per a ell i per als seus successors al capdavant de la rectoria de Cubelles. Aquesta darrera obligació varià de sentit aviat, quan l’esglesiola de Sant Antoni va rebre el 26 d’abril de 1363 la categoria de parròquia independent per segregació de la de Santa Maria de Cubelles.

En la dotalia Olivera s’atribuïa la retenció del “dret de nomenament del beneficiat per a mi i per als meus successors, com rectors de la meva església, i en el predit

benefici assigno el discret Berenguer Dolcet, prevere, i aquell venerable senyor Arnau de Busquets, vicari”.²² També establí l’exclusivitat al presbiterat beneficiat, perquè no podia obtenir cap altre benefici eclesiàstic.

Diversa bibliografia local esmenta que entre el 1363 i el 1400 es va construir ben a prop del primer un nou temple més gran, d’una sola nau i bastit en estil gòtic. El nou temple tenia capelles laterals, en una de les quals va perviure l’altar de Sant Miquel dotat amb el corresponent benifet. El 1388 l’altar de Sant Miquel gaudia d’unes “rendes estimades en 14 lliures l’any, era atès pel beneficiat Pere Gassó i comptava amb un calze de plata i una llàntia”.²³ El 1404 a la nova església hi havia un altar major que continuava dedicat a Sant Antoni i sis altars més, un dels quals continuava sent el de “Sant Miquel, reduït a 12 lliures de renda anual, amb [el beneficiat] Marc Carç”.²⁴ Bartomeu Margay, rector de Santa Maria de la Geltrú entre el 1455 i el 1484, va ser beneficiat de l’altar de Sant Miquel.²⁵ L’any 1579, un dels altars menors era a “la capella de Sant Miquel (6)”.²⁶

El temple “va ser ampliat, entre l’any 1581 i 1588, pel mestre de cases Lleonard Bosch”.²⁷ Segons el text de la Capitulació signada el 9 de maig de 1581 amb Bosch, a Sant Antoni les capelles originals eren 4, i les obres d’ampliació preveïen construir-ne 4 més.²⁸ El 1588 hi ha notícia que el beneficiat era el prevere Salvador Monar.²⁹

Des d’un principi i al llarg dels anys, la gestió i el control dels pagaments de les rendes afectats a la càrrega del benefici de Sant Miquel generades per les terres i pels

cada vegada més nombrosos béns immobles i per les seves successives transmissions de compra-venda no es van lliurar de tensions i conflictes entre les parròquies, els posseïdors dels dominis útils i directes i dels drets reials i senyorials.³⁰

En el marc d'una d'aquestes controvèrsies relativa a la pertinença o no al benefici d'alguns jornals del terreny del "Part del mas den Escarrer" entaulada entre el Pere Roig —rector de Santa Maria de Cubelles entre el 1676 i el 1716—³¹ i l'Ajuntament de Cubelles, aquesta administració "nomenà dos experts coneixedors del terreny, que serien el batlle, que era Magí Gassó i el regidor Joan Escardó, amb intervenció de Joan Garrich, aquest per situar en un mapa el terreny que era del comú". Sobre aquest mapa, de moment, no hi ha més notícia.³²

A l'APSA s'han localitzat, corresponents al llarg del s. XVIII, un nombre de fundacions de beneficis eclesiàstics (o capellanies) inferior al centenar —que es considera un volum minso—, de les quals un 14,6% van ser instituïdes per eclesiàstics.³³

Segons Garí "*en el año 1770 [el benefici de Sant Miquel] fué extinguido y unido ó aplicado al Colegio Tridentino de Barcelona, por órdenes superiores*".³⁴ Sembla que a partir d'aquí les autoritats episcopals van voler clarificar la situació del benefici i recuperar al seu favor les quantitats que pensaven havien deixat d'ingressar per la interferència dels dominis reial i senyorial, que es van anar fent seves rendes (censos i lluïsmes) que, en principi, havien de pertànyer a l'altar de Sant Miquel. El Col·legi Episcopal

reconeixia que "*hasta ahora había disimulado, por no entrar en questiones*",³⁵ però havia arribat l'hora d'obrir una nova fase reivindicativa i litigar enfront de la casa del comtat de Torralba —castlà menor de Vilanova— per reclamar-li els drets que jutjava propis. És en el context d'aquest litigi que el Col·legi encarregà l'aixecament del Mapa i es compilà diversa informació textual associada, com a eines facultatives i pericials, amb l'objectiu de dirimir les discrepàncies sobre la distribució territorial de les rendes afectes al finançament del dit benefici.

Segons Garí, després de Frederic d'Avinyó, la carlania va passa al comte de Torralba, que esdevingué el castlà menor per dessota del rei, que era el carlà major de Vilanova i amb qui es repartia els lluïsmes.³⁶ El 1739 el "*Marques de Torralba perzibe unos años conotros de los Diezmos de su Carlania menor, quinientas libras catalanas*".³⁷ És sabut que el 1790 un dels principals perceptors de delmes del terme era el "*conde de Torralba*".³⁸

Que la nissaga dels comtes de Torralba posseís dominis a l'àrea de Vilanova i la Geltrú s'explica perquè l'any 1657 el jaenès Francisco Fernández de Córdoba y Mendoza (1626-1673) es va casar a Barcelona amb "*Mª Ana Grimau y Lupiá, baronesa de Villanova de Buells, señora de la Carlanía (Carlán) de Villanova de Cubelles y de la Quadra de Escrotes, de los castillos de Embeya y de la Bleda y X señora de Creus, Reynes, Caudies, Pontellá y Tesa*" [sic].³⁹ Segons Xavier Ciurans Vinyeta la llista de les possessions d'Anna-Maria [o *Mª Ana*] de Grimau i de Llupià era: "senyora de Reiners, de la Creu, de Cauders, de Pontellà, de Tesà —tot això al Rosselló—, de Vilanova de Cubelles, de la quadra i castell

d'Enveja, del castell de la Bleda, de la casa i quadra de *Dos Corte*, a Barcelona, i possiblement també de la casa de la Bastida de Santa Eulàlia".⁴⁰ El Francisco va heretar el 1661 del seu pare el títol, entre d'altres, de II comte de Torralba. El 1671 la seva sogra, Mariana Maria Magdalena de Llupià i de Pagès "*litigó con su pariente Carles Llupiá los derechos señoriales catalanes*" amb resultat favorable i que va rebre la seva filla Anna, que moriria el 1690,⁴¹ any en què el primogènit José Francisco Fernández de Córdoba Grimau (1668-1738 ?) fou el III comte de Torralba i també, entre d'altres, senyor "*de la Carlanía de Villanueva de Cubelles y de la Quadra de Escrotes, de los castillos de Embeya y de la Bleda*".⁴² En José va tenir dos fills que el van premorir, per la qual cosa el comtat passà a mans del seu net Manuel Alonso Fernández de Córdoba y Chaves (1733-1783), que fou el IV comte de Torralba. Atès que era menor, el tutelà la seva mare Ana Catalina de Chaves y Ayala, "*quien llevó mal la administración de sus estados, especialmente catalanes*".⁴³ El títol l'heretà el 1784 la seva filla Manuela Fernández de Córdoba y Pimentel (1752-1800), que fou la V comtessa de Torralba. En no haver tingut descendència, el títol va passar a la seva germana Maria Ángeles del Rosario Fernández de Córdoba y Pimentel (? -1817), que es convertí en la VI comtessa de Torralba. La Maria Ángeles tampoc no va tenir fills i el seu darrer marit, José Maria Francisco de Noroña y Suárez de Meneses va fer, abans de morir el 1824, el trànsit del títol que va acabar "*a la familia Valdivia, de Andújar, descendientes del I conde de Torralba*".⁴⁴ Llavors, el VII comte de Torralba va ser, per poc temps, Francisco de Paula de Valdivia Fernández de Córdoba y Corral (1766-1825). En traspassar sense fills la

successió recaigué en la seva neboda Manuela Joaquina Francisca de Paula Fernández de Santillán y Valdivia Corral Fernández de Córdoba y Mendoza (1791-1834), que va ser la VIII contesta de Torralba.⁴⁵

És a dir, a cavall del s. XVIII i del s. XIX, mentre es mantenia el conflicte amb el Col·legi Episcopal de Barcelona, el comtat de Torralba va ser assumit per diversos comtes i comtesses, residents, majoritàriament, entre Andalusia i Madrid. La relació dels Grimau, dels Llupià i, posteriorment, del comtat de Torralba amb els seus dominis a Vilanova i la Geltrú i encontorns requeriria un estudi específic. El fet és que la majoria de les antigues assignacions del benefici de Sant Miquel havien esdevingut de facto sota domini reial i senyorial de la carlania menor en mans del comtat de Torralba.

DOCUMENTACIÓ DEL COL·LEGI EPISCOPAL DE BARCELONA PREPARADA PER AL LITIGI SOBRE EL BENEFICI DE SANT MIQUEL (S. XVIII I S. XIX)

A la BPEB hi ha un conjunt de documentació manuscrita catalogada sota la signatura topogràfica Ms. 444 amb el títol "Vilanova de Cubellas, de número 82, benefici de Sant Miquel arcàngel, fundat en dita vila, de número 82". De fet, es va inventariar des de ja fa anys com a "Dotàlia del benefici de Sant Miquel Arcàngel, fundat en la iglésia de la parròquia de Vilanova y Geltrú en 1357".⁴⁶ Es tracta d'una carpeta antiga de betes, de 33 x 24 cm, que aplega, a més del Mapa, altres documents, escrits en català, castellà i llatí per diferents callígrafs, sobre el benefici de Sant Miquel, publicats o produïts, segons la catalogació, entre el 1788 i el 1825.⁴⁷

CÒPIES DE LA DOTALIA I DEL CAPBREU DEL BENEFICI DE SANT MIQUEL

Dins d'aquesta carpeta hi ha dos documents previs al Mapa. El primer és una còpia derivada de translacions anteriors del text en llatí de la dotalia del benefici de Sant Miquel, autenticada pel notari Jaume Abreu Rius el 21 de maig de 1788 a Vilafranca del Penedès.⁴⁸ Aquesta còpia de 1788 no es feu pas sobre l'original del s. XIV, sinó a partir d'una còpia datada el 19 de desembre de 1600. El segon document és el Capbreu parcial del benefici de Sant Miquel que conté 86 confessions jurades dels declarants dels alous, escripturades entre el 1765 i el 1768.⁴⁹

Ramon Serc [Serch], clergue que habitava a Barcelona, era el 1765 l'obtentor del benefici de Sant Miquel i, a més, també ho era del benefici sota invocació de Santa Caterina instituït a l'església parroquial de Santa Maria de Cubelles.⁵⁰ El 27 de setembre d'aquell any, Serc va atorgar una àmplia gamma de poders a favor de Josep Fontanals, "fuster de dita Vila de Vilanova", entre els quals capbrevar i fer capbrevar i reconèixer qualsevol casa, terres, censos, delmes i altres drets que estiguessin en domini directe d'ambdós beneficis i acceptar les confessions dels emfiteutes.⁵¹

Fontanals va activar els poders i el 15 d'octubre de 1765, a través d'un acte notarial, va elegir i nomenar els jutges, els nuncis i el notari i escrivà (que fou Josep Guasch Burguera de Sitges),⁵² els quals havien d'acompanyar la capbrevació.⁵³ Fontanals com a procurador, actor i capbrevador va aconseguir les confessions de les 78 primeres peces.⁵⁴ Les darreres 8 les va capbrevar

l'adroguer sitgetà Bartomeu Benaprès [Gibert],⁵⁵ també a partir dels poders específics que li atorgà Ramon Serc.⁵⁶ Tal com havia fet el seu antecessor, Benaprès, va elegir i nomenar un nou jutge i nous nuncis i ratificà Guasch com a notari i escrivà per continuar la capbrevació a partir del 19 de juliol de 1766.⁵⁷

El Capbreu de la BPEB no és l'exemplar original —datat el 31 de gener de 1768 i en principi en poder del notari Josep Guasch Burguera—⁵⁸ sinó una còpia traslladada per Lluís Cases Pometa,⁵⁹ el 25 de febrer de 1794 a Vilafranca del Penedès. El títol complet d'aquesta còpia del Capbreu és: "Capbreu del Benefici de St Miquel Arcangel Fundat en Vilanova de Cubelles, rebut en poder de Joseph Guasch, y Burgueras Notari en los anys de 1765, 1766, 1767 y 1768". No compta amb tapes però es troba ben relligat i indexat, té 104 fulls numerats i un més sense foliar. Segons la classificació de l'índex,⁶⁰ les 86 confessions corresponen a 42 edificis, 39 terres, 3 cases i 2 patis i es troben localitzades 51 a Vilanova i 35 a Cubelles. L'ofici i el lloc de residència dels posseïdors capbrevats es mostren en la taula 1.

Pel que fa al tipus d'ofici la majoria, el 41,9%, eren directament relacionats amb el conreu de la terra (pagès i hortolà). Els oficis de mar (mariner, patró, pescador, mestre d'aixa i subdelegat de marina) representaven el 25,6%. Els boters eren el 15,1% i els comerciants el 5,8%.

La resta d'oficis sumaven l'11,6%.En el Capbreu hi ha 11 confessions que justifiquen la possessió per mitjà de carta precària que el mateix dia de capbrevació havia formalitzat

Taula 1. Oficis i llocs de residència dels 86 capbrevats (1765-1768)					
Oficis	Vilanova	La Geltrú	Cubelles	Barcelona	Total
Pagès	16	7	11	0	34
Boter	13	0	0	0	13
Mariner	4	3	0	0	7
Patró	5	2	0	0	7
Pescador	1	4	1	0	6
Comerciant	5	0	0	0	5
Vídua	2	0	1	0	3
Hortolà	0	2	0	0	2
Confraria de St. Andreu	0	1	0	0	1
Adroguer	1	0	0	0	1
Apotecari	0	0	1	0	1
Cirurgià	1	0	0	0	1
Corder	0	0	1	0	1
Corredor d'orella (llotja)	0	0	0	1	1
Mestre d'aixa	0	1	0	0	1
Notari	0	0	0	1	1
Subdelegat de marina ⁶¹	1	0	0	0	1
Total	49	20	15	2	86
Font: BPEB, Ms. 444, Capbreu; còpia de 1794, elaboració pròpia.					

Josep Fontanals amb l'objectiu de regularitzar l'ocupació en emfiteusi de botiges, pisos de botiges i peces de terra de gent que no disposava de cap títol que n'acredités la tinença, amb la contrapartida de reconèixer i acceptar l'afectació al benefici i de satisfer els censos convinguts a favor de Ramon Serc.⁶²

Cada confessió es va signar de forma individual; 44 l'any 1765, 40 l'any 1766, 1 l'any 1767 i 1 l'any 1768. L'operació de capbreu no va tenir massa èxit, perquè van quedar pendents de confessió la majoria de possessions incloses en les assignacions de la dotàlia del benefici.

Un futur estudi sistemàtic de les escriptures notariales justificatives dels títols de la possessió referenciades en el Capbreu pot donar molta informació sobre la producció de l'espai rural i urbà a través de la subdivisió i comercialització dels terrenys edificables, de la construcció de les diverses tipologies d'edificació, sobre les usos acollits i sobre els agents concernits.

EL MAPA

El títol complet del Mapa és: "Mapa De las dissét pessas de la Dotàlia del benefici de S' Miguel de Vilanova, que son situadas en la partida dita antiguament la Llacuna y vuy

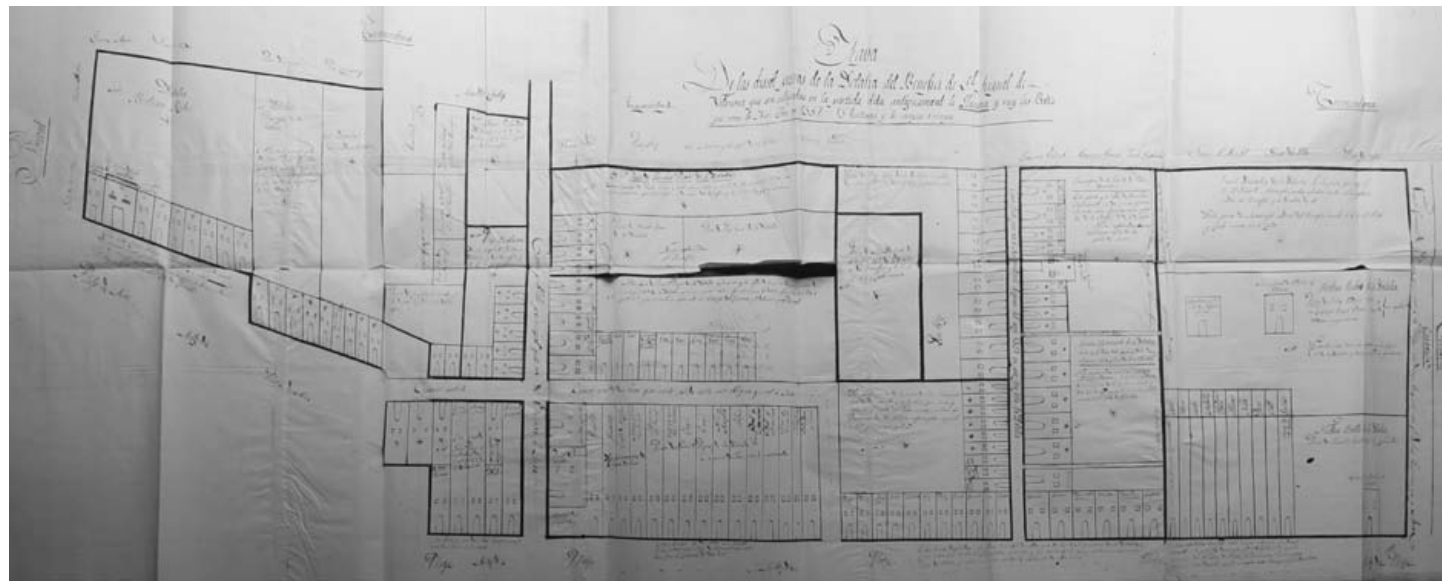

Figura 6. Mapa de les Botigues Noves de Mar de Vilanova i la Geltrú.
Font: BPEB, Ms. 444, Mapa.

las Botigas novas de Mar: Eran en 1357, 13 hortivas, y 4 campos o vinyes". S'hi poden associar directament tres documents més del Ms. 444, titulats "*Instructa*", "*Estado*" i "*Pretensiones del Colegio*", redactats en castellà per part o per encàrrec del Col·legi Episcopal amb posterioritat a l'aixecament del Mapa, encara que, malauradament, cap dels tres no du autor ni data.

El Mapa representa la franja del territori marítim de Vilanova i la Geltrú, que va des de l'eix de l'antic curs de l'últim tram del torrent de la Pastera —avui dia desviat— fins a l'eix aproximat de l'actual rambla de Joan Baptista Pirelli. El Mapa atribueix a aquesta franja el topònim de les "Botigas novas de Mar", fent notar que era l'antiga partida de la Llacuna. Així doncs, en el moment de titular el Mapa (1822 ?), es va considerar la Llacuna com una denominació antiga i antecessora de la llavors vigent de les Botigues Noves de Mar.⁶³

La menció lingüística del topònim [la, ça, sa] Llacuna, d'origen hidrològic arcaic, i la seva identificació com a entitat geogràfica posterior ha estat motiu de diverses interpretacions en la bibliografia local. Fer-ne una síntesi ara en aquest article de format breu és inviable, però val la pena recordar que Ferran Sanz Lou i Xavier Sorní Esteve van analitzar la dotàlia del benefici de Sant Miquel en relació amb la identitat de la Llacuna i van concloure que del document de la dotàlia "malgrat que cita vuit peces de terra situades en el lloc anomenat La Llacuna (sic.) i que ofereix les afrontacions de les mateixes, no permet determinar amb un mínim de garanties on era el lloc anomenat La Llacuna"; això sí, ambdós autors la van assimilar amb

la mateixa entitat esmentada en la Carta Pobla de 1274, i van valorar, encertadament, que el document de la dotàlia "no ofereix cap indicatiu de nucli de població sinó més aviat d'una extensió de cultius".⁶⁴

L'observació del Mapa ajuda decisivament a localitzar la Llacuna i reforça la línia d'autors —entre els quals m'incloc— que consideren que el topònim la Llacuna, correspon a una partida de terreny i no pas a un nucli de població habitat, que alguns altres han donat per existent abans de l'any 1274, data de la concessió de la carta de poblament.

El Mapa no abasta ni Adarró ni Cap Estany,⁶⁵ ambdós llocs situats més cap a ponent, i per tant mostra sols una porció de l'espai afecte al benefici de Sant Miquel (s. XIV) i a la posterior capbreuació (s. XVIII).

A la platja geltruneco-vilanovina hi ha documentades botigues de mar a partir de 1407 i al llarg del s. XV ja hi ha diverses mencions al topònim les Botigues de Mar.⁶⁶ En el magnífic cadastre de Vilanova del 1739 en foren comptabilitzades "*Cinquenta y dos Botigas de Mar, las quatro de ellas reguladas á razon de diez libras cada una, y las quarenta y ocho á seis libras cada una*".⁶⁷ Cal destacar que respecte del cadastre de 1739,⁶⁸ el Mapa ofereix una visió novadora i evolucionada d'aquesta part del territori. A les botigues la gent de mar hi guardava ormeigs de pesca i aparells de navegació, els boters estris i tallers, els comerciants mercaderies, i alguns pagesos⁶⁹ eines i productes del camp; i en molts casos foren un primer estatge per anar fixant residències habituals.

L'exemplar del Mapa conservat a la BPEB és un manuscrit traçat i retolat en català i amb tinta negra. La dimensió és de 61,5 x 143 cm. Està integrat per diversos fulls de paper curosament units amb cola.⁷⁰ Té set plecsc verticals i un plec horitzontal que el redueixen a un format plegat de 32 x 22 cm.⁷¹ No indica ni l'autor, ni la data, ni l'escala. No du un nord explícit però està orientat, perquè als quatre marges hi consten anotats els punts cardinals: “Tramuntana”, “Solixent”, “Mitgdie” (també “Mitgdie Platjes”, “Platje de Mar” o simplement “Platje”) i “Ponent”. Pel que fa a l'escala, es pot estimar que es troba al voltant de la 1:500.

El Mapa tingué dues funcions fonamentals. La primera va raure en col·locar territorialment les originàries 8 assignacions dotals (des de la cinquena fins a la dotzena) amb les divisions de les 17 peces⁷² a partir dels seus límits i afrontacions descrites el 1357 en la dotàlia del benefici, fent-hi constar el nom del propietari (taula 2). El dibuix demarca i remarca amb un gruix diferencial duplicat de línia els àmbits de les 8 assignacions, dins dels quals es delimiten amb línies més primes les 17 peces distribuïdes entre cinc de les assignacions (la cinquena, la sisena, la setena, la vuitena i l'onzena). Les assignacions novena, desena i dotzena eren unitàries. Dins de cadascuna de les 17 peces hi ha una anotació en què s'identifica l'ordinal de l'assignació i el nom del posseïdor el 1357. Aquestes 17 peces totes eren contigües i les “*mas hortivas*” del benefici.⁷³ A més, fora de les 8 assignacions, es distingeixen uns altres 7 terrenys delimitats.

La segona funció va ser superposar-hi les línies de les noves parcel·lacions de patis o solars,⁷⁴ els dibuixos de

les edificacions construïdes, l'assenyalament de si havien estat capbrevades o no, i la retolació de l'estat relatiu al règim alodial i els noms coneguts dels posseïdors coetanis, tot fins al moment de l'última actualització del Mapa.

El resultat és una representació sintètica i esquemàtica-ment rectilínia de la trama de les finques, els immobles, els camins i els carrers, sense gairebé cap concessió es-tètica, ja que se cenyí a una finalitat de peritatge eminen-tment pràctic.

En conjunt hi ha dibuixades figurativament i uniforme 116 edificacions (botigues, magatzems, cases, sínies, fasines). Totes, menys tres,⁷⁵ són alineades a vial i gairebé totes amb una porta d'arc i, generalment, amb dues finestres quadrades al pis superior, tot seguint el model de la casa de cos. L'amplada de la majoria de les façanes oscil·la a l'entorn dels 5-6 metres. Per exemple, l'amplada real de la parcel·la de Pere Almirall, situada a l'assignació onzena amb front a la platja, feia 27,5 pams (5,34 m).⁷⁶ Excepcionalment, de les edificacions alineades a vial, n'hi ha dues d'individualitzades amb més amplada i fesomia pròpia per la rellevància dels propietaris; els Riudor i els Cabanyes.

Dins de les 17 peces hi ha 104 edificacions, de les quals 67 tenen retolat el nom del propietari i 44 estan marcades amb un asterisc. Segons explica una anotació del Mapa sobre el significat de l'asterisc: “es señal q^e son del Benefici, y faltan capvebrarse; y que las té asumidas lo S^o Rey, y Caslá menor el Sr Conde de Torralba”. Distribuïdes

Taula 2. Assignacions, peces i noms dels posseïdors dels censals de la dotàlia del benefici de Sant Miquel (1357) i del Mapa (segon decenni del s. XIX)

Nº	Assignació	Peça	Posseïdors	
			Nom en el text de la dotàlia	Nom que apareix al Mapa
1	Cinquena	5.1	Jacob/Jaume Prats	Jaume Prats
2	Cinquena	5.2	Pere Gassó	Pere Gassó
3	Cinquena	5.3	Gerard Joan	Giralt Joan
4	Sisena	6.1	Francesc Descortès	Fran ^{co} Descortey
5	Sisena	6.2	Bertrand Rubí	Bertran Rubeí
6	Sisena	6.3	Nicolau [batlle]	Nicolau Batlle
7	Setena	7.1	Berenguer d'Illa	Berenguer de la Insula
8	Setena	7.2	Raimon Claramunt	Ramon Claramunt
9	Vuitena	8.1	Francesc Pugès	Fran ^{co} Puges
10	Vuitena	8.2	Pere Cort	Pere Corts
11	Vuitena	8.3	Arnau Maçarin	Arnaldo Masarin
12	Vuitena	8.4	Bertrand Rubí	Bertran Rubeí
13	Novena	9.1	Pere Bertran	Pere Bertran
14	Desena	10.1	Francesc Serdà	Fran ^{co} Sarda
15	Onzena	11.1	Francesc Pugès	Fran ^{co} Puges
16	Onzena	11.2	Francesc Pugès	Fran ^{co} Puges
17	Dotzena	12.1	Arnau Corts	Arnaldo Corts

Font: dotàlia del benefici i BPEB, Ms. 444, Mapa. Els noms de la dotàlia segons la traducció de M. Díaz. El codi de les peces és designat per l'autor segons l'ordre d'aparició en el text de la dotàlia.

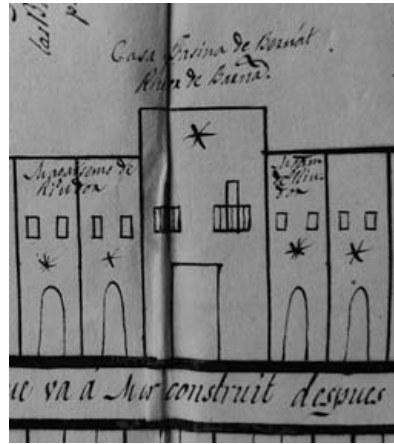

Figura 7. Fragment del Mapa; "Casa Fasina de Bernat Riudor de Barna" i tres magatzems contigus. Font: BPEB, Ms. 444, Mapa.

en 2 dels 7 terrenys hi ha les 12 edificacions restants, cap de les quals assenyalada amb propietari ni asterisc.

El Mapa conté altres anotacions explicatives sobre l'estat tributari de les propietats i sobre el significat d'algunes de les característiques gràfiques del Mapa, com la que diu "Estas Botigas [de l'assignació onzena] son descrites mes llargas q^e las altres perq^e totes de tramuntana arriban fins al Carreró dit den Gari", o la que diu "Las sobreditas Botigas [les de l'assignació sisena] todas tenen alguna eixida ó hortét á la part de derrera; y dit hortét es de pertinencias de la Pessa de Felip Raldiris, vuy Vilella, y per aixó se han descrit en lo Mapa mes llargas que las altres". En el Mapa hi ha situades dues confraries de pescadors; la de Sant Elm —fundada a Vilanova cap als voltants de 1575 i amb estatus aprovats el 1579—,⁷⁷ radicada a un edifici retolat com "Conf^a de St Telm", al davant de la

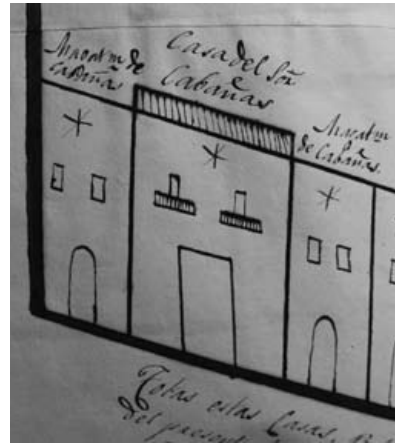

Figura 8. Fragment del Mapa; "Casa del Sòr Cabañas" i dos magatzems contigus. Font: BPEB, Ms. 444, Mapa.

platja (dins de l'assignació onzena), que no es capbrevà, i la de Sant Andreu —fundada a la Geltrú als inicis del s. XVIII—,⁷⁸ radicada a un edifici retolat com "Conf^a de St Andreu", al camí Xic (dins de l'assignació onzena), que sí es capbrevà el 1766 pels pescadors geltrunencs Andreu Solà i Joan Miró, els quals, en condició d'administradors de la confraria, van confessar la possessió de la botiga que havia estat comprada l'any 1741.⁷⁹

El volum d'edificació present al Mapa i la tipologia d'oficis dels capbrevats reflecteixen un notable desenvolupament urbà i econòmic de la franja litoral, bona part del qual provocat per la coneguda i creixent activitat comercial amb Amèrica feta a través de la rada des de ja feia algun temps. Això concorda amb el fet que a Vilanova, entre el 1770 i el 1800, es compren un cycle demogràfic en què hi ha "un fuerte despegue de la población".⁸⁰

Amb la documentació fins ara analitzada no es pot fixar la data exacta de realització del Mapa. Allò segures que inclou informació procedent i relativa al moment de la dotàlia de 1357, als assentaments de les unitats capbrevades (1765-1768) i de l'actualització de l'evolució territorial i cadastral esdevinguda fins al principi del segon decenni del s. XIX. Fins ara, s'ha pogut acreditar que el Mapa conté informació datada el 1819 i encara més recent el 1822. Per això, al Mapa se li ha atribuït la data provisional de 1822 ?.

Al Mapa hi ha assenyalat el "Magatzem y Fasina de Rafael Socias" i la "Casa de Socias" (dins de l'assignació sisena). Es tracta de la fàbrica d'aiguardent i de la casa que Rafael Socias, comerciant de Vilanova, va obtenir el 14 de desembre de 1819 per venda atorgada pel batlle de Vilanova i la Geltrú Joan Baptista Vilaseca, per haver estat el millor postor, amb la qualitat de 6.625 lliures de moneda catalana, en la subhasta pública dels béns que havien estat del boter Josep Antoni Rossell i creditors.⁸¹

Del 8 de febrer de 1822 es pot acreditar que Josep Oliva, fabricant de veles de Vilanova, com a apoderat dels germans Joan Carles i Jeroni Anglès Garí, va vendre a Rafael Socias i Companyia el magatzem número 9 que afrontava "á solixent, ponent, y tramuntana als honors dels predits Ss Pràls [el germans Joan Carles i Jeroni Anglès Garí], y á mitg dia ab un carreró que de algun temps á esta part se troba allí delineat", per un preu de 400 lliures catalanes.⁸² En el Mapa apareix representat aquest "Magatzem de la Comp^a de Socias" amb les afrontacions coincidents amb l'escriptura de compra-venda (figura 10). És a dir, que el Mapa conté retolada informació que, com a molt d'hora, va poder ser coneguda en aquesta data de 1822.

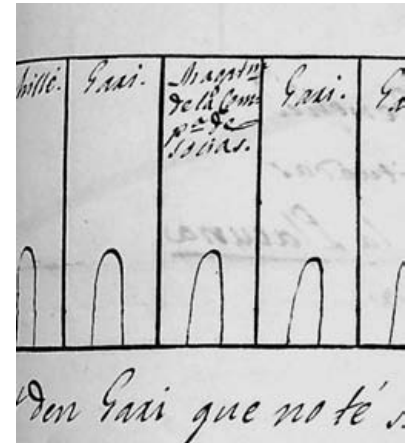

Figura 9. Fragment del Mapa; "Magatzem de la Comp^a de Socias" (adquirit el 1822). Font: BPEB, Ms. 444, Mapa.

Així, doncs, el Mapa aplega informacions asincròniques, la qual cosa demana de fer-ne una lectura ben atenta.

En la documentació del Ms. 444 associada al Mapa la data membrada més recent és la del 16 de gener de 1825, corresponent a un pagament de lluïisme, data en què el Mapa era emprat en el marc del litigi.⁸³ A més, hi ha la còpia de la dotàlia del benefici datada el 4 de juny de 1825 (veure nota 48).

Els autors del Mapa i dels documents associats van consultar el Capbreu, en concret l'exemplar de la còpia de 1794, perquè hi ha coincidència amb la numeració dels folis citats. L'assenyalament en el Mapa de les possessions que havien estat capbrevades era una informació essencial per reforçar els arguments del Col·legi. Segons l'autor de la *Instructa* els horts o peces que figuren al Capbreu "no haj

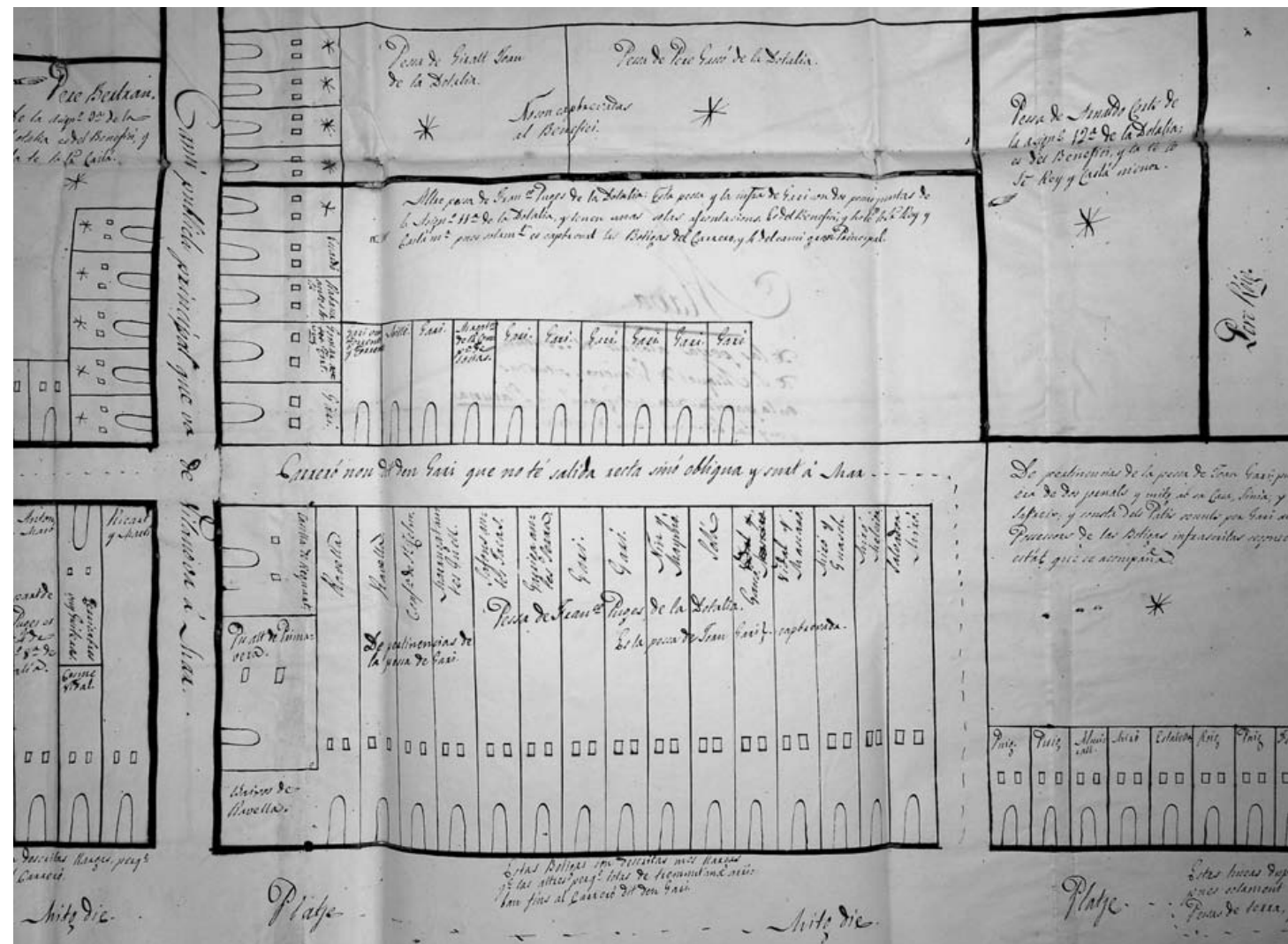

Figura 10. Fragment del Mapa. Font: BPEB, Ms. 444, Mapa.

duda que son del Beneficio, porque las escrituras de venda y otras, citadas en las espectancias de dichas confesiones son de 50.. 70.. y algunas de 100.. años mas antiguas que el mismo Capbreo de Guasch, que no solamente trahen la señoria por el Beneficio, sino que son muchas de ellas firmadas por razón de dominio”.⁸⁴ Tanmateix, cal aclarir que el Mapa no és una transposició directa de la capbreuació. De fet, fins al moment, només s’han pogut identificar al Mapa —inequívocament amb coincidència de propietari i de totes les afrontacions— 16 de les edificacions capbreuades. En aquesta àrea hi havia un moviment elevat de compra-vides, per la qual cosa entre el moment de la capbreuació i el de la realització del Mapa s’havien pogut produir múltiples transaccions.

L’autor de la *Instructa* opinava sobre el Mapa que “sino es bastante exacto porque no expresa los actuales poseedores de algunos huertos de ella y los lindes modernos (pues los ignora) no obstante el linde del Mar, el de los caminos, carraria y callejon con algunos poseedores como son Gari, Marti, y Raldiris, manifiestan que en la mayor parte es bastante exacto”.⁸⁵

La trama de les finques se sustenta sobre cinc vies públiques de comunicació, també simplificades rectilíniament. De ponent a llevant són: el “Carreró antich”, el “Cami chich que va á Mar construít despues del any 1357 en que fou feta la Dotalia”, el “Cami publich principal que va de Vilanova á Mar”, el “Carreró nou dit den Gari que no té salida recta sinó obliquia y surt á Mar”, el “Caminet que va á la sínia de Bernat Riudor”, el “Caminet” i la “Carraria - Vuy lo Torrent de la Pastera que surt á la Platja: ne diuen

lo camí nou qº de las Fasinas va á Mar”.⁸⁶ En el moment de confecció del Mapa i de redacció de la *Instructa* el “Cami chich” i el “Cami publich principal” eren camins de carro i s’estava construint un carreró “llamado del Gari”.⁸⁷

Com és sabut, el “cami Chich” s’ha acabat transformant, en el seu últim tram, en l’actual carrer del Gas i el “Cami publich principal” —conegut tradicionalment com a camí Gran— en l’actual carrer de Ferrer i Vidal. El “Caminet que va á la sínia de Bernat Riudor” ha perviscut adaptat fins al nomenclàtor actual en què hi figura el carrer de Pere Riudor, nom d’un dels integrants de la nissaga dels Riudor, dedicada al comerç a través de la rada. El topònim primigeni es degué referir a l’iniciador de la nissaga “Bernat Riudor i Escaiola, natural de Santpedor, a la comarca del Bages, que s’instal·là en una sínia de la platja de la Geltrú i que morí el 1793, amb 85 anys”.⁸⁸ El “Caminet” podria ser l’avantpassat del primer tram de l’actual carrer de Carlets, amb la qual cosa faria retrocedir la seva formació inicial des de “a partir de la segona meitat del segle XIX”⁸⁹ fins, com a mínim, al principi del s. XIX. El “Carreró nou dit den Gari” podria haver marcat la traça del posterior carrer dels Magatzems Nous.

A primer cop d’ull ja es percep que la fiabilitat geomètrica del Mapa és escassa. Una georeferenciació sobre cartografia actual executada amb el programari Qgis confirma la desproporció.⁹⁰ S’ha de dir que l’elecció dels punts de control (només 7) per fer l’ajust ha estat problemàtica. Malgrat tot, el resultat (figura 11) permet fer-se una idea aproximada de l’extensió del territori representat al Mapa, que és d’uns 65.000 m².

Figura 11. Georeferènciació del Mapa. Font: BPEB, Ms. 444, Mapa; i ICGC - Mapa topogràfic 1:5.000; i elaboració pròpia amb Qgis.

Sobre la realització material del Mapa és versemblant que primer de tot es tracés la base amb la demarcació sintètica dels àmbits de les 8 assignacions i de les seves 17 peces, tal i com estaven afrontades en el text de la dotàlia. En aquesta base es va haver d'incorporar els canvis estructurals del territori esdevinguts després de 1357, com ara traçar el "Cami chich que va á Mar construït despues del any 1357 en que fou feta la Dotàlia" o els carrers que just s'estaven obrint mentre es realitzava el Mapa, com el "Carreró nou dit den Gari". Després es degueren afegir les parcel·lacions en què es van anar subdividint bona part de les peces i les edificacions que les van ocupar, observant si havien o no

estat capbrevades (1765-1768). En algunes d'aquestes tasques sembla inevitable que es practiquessin treballs de camp per prendre mesures, ni que fossin orientatives, i per fer comprovacions. Finalment, es degueren anotar els propietaris coneguts de cadascuna de les entitats territorials que, com s'ha dit, arriben, com a mínim, fins a l'any 1822.

Així, podria ser que l'exemplar del Mapa avui conegut fos el fruit d'un procés de realització seqüencial que s'allargà durant un període de temps encara indeterminat i que hagués comptat amb algunes versions prèvies que es van anar ampliant i millorant.

Per al Col·legi una lectura atenta del text de les assignacions de la dotàlia del benefici de Sant Miquel de 1357 era suficient per demostrar que tant els horts i edificis que limitaven amb el mar entre el torrent de la Pastera i més enllà del camí Gran, com els restants horts situats a l'interior del lloc de les Botigues Noves de Mar "*deben ser alodiales del Beneficio de S. Miguel*".⁹¹ A més, era irrefutabilitat que totes les finques i edificis capbrevats (1765-1768) pels emfiteutes de les rendes eren alodials del benefici de Sant Miquel. En l'*Estado* es fa la relació d'una quarantena de posseïdors capbrevats que tenien escriptures de compra-venda en les quals constava que eren alodials del benefici. El Col·legi també era coneixedor que hi havia peces no capbrevades però que en el moment d'escriptura-se les vendes dels patis en què s'havien compartimentat s'hi expressava i afirmava que es trobaven afectades al benefici.⁹² Per això, el Col·legi va fer una feina de recopilació d'escriptures notaries dels moviments produïts.

Traçar el Mapa va ser un pas més i aixecar-lo específicament per a les Botigues Noves de Mar —deixant al marge Adarró i Cap Estany— tenia sentit, ja que es tractava de la part del territori del benefici de Sant Miquel més dinàmica pel que fa a la compra-venda de patis i edificacions. Calia dirimir quines àrees de les Botigues Noves de Mar estaven afectes al benefici i quines no. El Mapa va il·lustrar la col·locació territorial de les 8 assignacions i de les 17 peces corresponents a l'antiga partida de la Llacuna, que demostrava que eren alevades i de superfícies extenses, tot ocupant la immensa majoria del territori cartografiat. Només els 7 terrenys ja esmentats en restaven fora.

Amb aquest Mapa del Col·legi disposava de la representació gràfica de l'escenari on era més intensa la confrontació d'interessos amb el castlà menor, el comtat de Torralba, i el castlà major, el rei, encara que sobre aquest darrer la jerarquia episcopal no va desplegar, segons la documentació consultada, una reclamació especial.

En definitiva, el Mapa era una eina del Col·legi que plasmava visualment sobre la geografia representada l'abast de la reivindicació que els censos i els lluísmes de bona part de les Botigues Noves de Mar els corresponia, per raó de la seva afectació al benefici de Sant Miquel.

Tanmateix, el Col·legi establí una diagnosi de la situació francament negativa per als seus interessos ja que "*que de los 17.. huertos ó piezas señaladas en las Asignaciones de la Dotàlia desde la 5ª hasta las 12.. sitas en la partida llamada antes la Llacuna, solamente tiene el Beneficio [eo] el Colegio 4..; faltándole las restantes 13.. que tiene el Sor Carlano y el Sor Rej creyendolas suyas*".⁹³ És a dir, la majoria de l'espai representat al Mapa estava en mans del comtat de Torralba, que havia cobrat "*muchos laudemios, y de execida consideración*".⁹⁴

Qui actuava com a procurador subaltern del comtat de Torralba era en Marià Garrich Freixes, apotecari de Vilanova. Garrich —membre d'una família de notaris i d'apotecaris— participà el 1818 en la fundació de la germandat del Santíssim Sagrament, de la qual fou vocal i secretari. El 1825 era regidor de l'ajuntament Vilanova i la Geltrú pro-absolutista i integrant de la Junta de Sanitat i Policia.⁹⁵

La part senyorial defensava, de feia temps, que el benefici de Sant Miquel només regia sobre unes poques peces que donaven de cara al mar i no sobre els horts i peces interiors.⁹⁶ Garrich, fins i tot no volia que els compradors dels edificis situats dins de peces capbrevades paguessin lluïisme al Col·legio Episcopal, sinó que ell els hi passava a cobrar els lluïsmes a favor del comtat de Torralba.⁹⁷ La situació financera dels successius detentors del comtat de Torralba no era bona i va anar empitjorant, especialment a partir de la guerra de la independència,⁹⁸ per la qual cosa es pot entendre la insistència de Garrich en aconseguir als seus representats.

El Col·legi es queixava que el “*Sor Garrich parece que absolutamente lo quiera todo*” i que “*se ha denegado a los medios pacíficos y amistosos, cotejando los papeles de ambos Señores dominicales, para dar el derecho a quien competese, causando así bastante perjuicio al Collegio*”.⁹⁹ En les *Pretensiones* el defensor del Col·legi denuncià fins a 5 casos concrets dels anys 1822-1823 en què Garrich havia cobrat lluïsmes indegudament, i 2 casos més, del 1822 i del 1825, en què ho sospitava. Un dels objectius del Col·legi era que Garrich li reintegrés les quantitats manllevades.¹⁰⁰

A través del text de les *Pretensiones* se sap que hi havia d’haver un altra mapa a càrrec del comtat de Torralba, per comparar-lo amb el Mapa del Col·legi. Dos lletrats escollits per ambdues parts havien d’examinar i confrontar el “*Mapa que presenta el Collegio q.^e está fundado en la Dotalia y Capbreo del mismo Beneficio y que se ha formado con arreglo á dhos documentos*” amb “*el Mapa ó Rodalía que presente el Prôr del S^{or}. Conde de Torralba*” (que deberá examinarse baxo

que títulos está fundado y levantado)”. Els lletrats havien d’acordar el “*terreno alodial que compete á cada una de las dos partes; y en su consecuencia rectificar y corregir los Mapas presentados por ambas partes*”. S’ignora si aquest segon mapa es va arribar a aixecar. El Col·legi mantenia que el resultat i resolució del litigi s’hauria d’escripturar en un conveni o una concòrdia amb les rectificacions que s’estipulessin.¹⁰¹

Resta pendent una recerca sobre l’evolució del benefici de Sant Miquel i del litigi plantejat entre el Col·legi Episcopal i el domini senyorial del comtat de Torralba.

EPÍLEG

Malgrat l’esquematisme i l’escassa d’exactitud cartogràfica, el Mapa de les Botigues Noves de Mar és molt valuós per l’elevat volum d’informació que atresora. Primer recrea l’estructura territorial de la propietat de l’any 1357 i segon hi superposa l’estat del procés de parcel·lació, urbanització i edificació al segon decenni del s. XIX (1822 ?), que culminarà amb la configuració de l’àrea central de l’actual barri vilanoví de Baix a Mar. A més, els documents textuais associats al Mapa i l’anterior Capbreu (1765-1768) aporten molts altres aspectes sociodemogràfics, onomàstics, etc. El present article n’és una aproximació breu i un xic apresada. Caldrà articular un estudi exhaustiu que redundarà en l’enriquiment del coneixement de l’evolució històrica, territorial i urbana de Vilanova i la Geltrú.

El Mapa de les Botigues Noves de Mar, per bé que d’abast parcial, constitueix una nova baula en la cadena de cartografies de Vilanova i la Geltrú que, tal com ja

he avançat, mereix l’honor de ser una de les peces susceptibles d’integrar l’eventual tirada de segells de plànols antics a realitzar, en commemoració del cent

cinquantè aniversari de la publicació del *Plano general* de l’«Eixample Gumà», que des d’aquest Butlletí propugno. El temps ens dirà si ha estat una idea reeixida.

NOTES

- 1 BISBAT 2020, [p. 6], citant, CAMPILLO [1775], v. IV, p. 309 [CAMPILLO, Antoni [1775]. *Speculum Titulorum Ecclesiasticorum*, [Barcelona: ADB]].
- 2 BAUCELLS 1991, p. 15-16. En la nota 15 Baucells diu: “L’ermita de Sant Antoni al segle XII seria visitada sobretot pels habitants de les quadres de Creixell, Vila-rodona, Enveja i Aderró, segons el conegut historiador i divulgador Albert Virella (o.c., pàg. 78), qui segueix en això les petjades de fra Josep A. Gari (o.c., pàg. 76)”. A GARÍ 1860 (edició original) la pàgina és la 86.
- 3 GARÍ 1680, p. 85.
- 4 ADB, Visites Pastorals, vol. 3, f. 73-74v. Hi ha una transcripció a MARTÍ, *et al.*, 2017, p. 607-608. Vegeu també BAUCELLS 1991.
- 5 MARTÍ 2018, p. 479; i BISBAT 2020, p. [5], nota 9, citant les notes del Mossèn Josep Mas Domènech; 7 d’abril de 1351; Cat. Pergamí, segle XIV. Es tracta d’un tal Bernat Beluchi.
- 6 GARÍ 1860, p. 86. El benefici era un càrrec eclesial atorgat, en principi a perpetuïtat, amb uns deures i serveis determinats, als quals anaven assignades rendes o censals que s’havien de cobrar per part del prevere obtentor en un àmbit territorial determinat.
- 7 AVINYÓ 1973, p. 12.
- 8 VIRELLA 1972, p. 15.
- 9 VIRELLA 1974, p. 192, nota 24, referenciant-ho, sembla, a “Anc. Cat. Barcelona” i “al vol. 3 “Dotaliarum”, fol. 66”. Vegeu també VIRELLA 1991, p. 45-46.
- 10 VIRELLA 1974, p. 114; en dir que: “Es creu que, pel mateix temps, al terme del castell de Cubelles, al lloc on hi havia una capelleta dedicada a sant Miquel, es fundà el benefici de Sant Antoni”, o que planteja “la possibilitat que l’ermita fos primitivament dedicada a sant Miquel i que, posteriorment s’hi afegís la dedicació a sant Antoni Abat” [p. 119]; i vegeu també p. 119, 186 i 187. Algun altre autor local ha fet esment i s’ha plantejat qüestions entorn al benefici de Sant Miquel; vegeu MOYA 2018, p. [1].
- 11 BAUCELLS 1991, p. 16. Que hi hagués un altar lateral no indica que hi hagués una capella lateral, pràcticament inviable atesa la migrada grandària de l’esglesiola romànica de Sant Antoni.
- 12 BAUCELLS 1991, p. 17-18; qui va consultar la dotalia a l’ADB, “*Dotaliarum o Registres de Dotalies*, vol. 3, folis 65v-71, numerats també LIIIv-LVIII”. Segons el mateix autor, p. 44, nota 18, Gari atribuï “un xic erròniament la paternitat en exclussiva al rector Francesc d’Olivera” (sic), sense més explicació.

13 Generalment s'ha traduït per Olivera, encara que en algun escrit modern s'ha mantingut el cognom Olivaria. Segons MARTÍ 2018, p. 104 (rectorologi), Olivera va se rector de Santa Maria de Cubelles entre el 1353 i el 1380; en canvi, segons BAUCELLS 1991, p. 14, ho va ser entre el 1357 i el 1366. De Pere Borrell, que va ser notari a Barcelona entre el 1337 i el 1376, a l'ALHPB no se'n conserva cap manual, capbreu, llibre o plec que correspongui a l'any 1357; segons CASES 2001, p. 33-34.

14 ADB, *Dotaliarum, tom 3, Institucio benefici Sub Invocatione Sancti Michaelis In ealia parochialy Sancti Antony ville nove de cubelles*, f. 65v-71.

15 Informació proporcionada per Joana Alarcón Hernández de l'ADB [31/05/2023].

16 APSA, Lligall Fundacions, doc. 8-2. Aquesta traducció no duu data, però el dit Lligall conté documents datats entre el 1780 i el 1850, encara que també n'hi ha sense datar. Referència disponible mercès a Francesca Roig Galceran.

17 Encarregada a l'historiador Marçal Díaz Ros, a partir de la còpia de 1788 continguda a la BPEB, Ms. 444. Malgrat disposar d'aquesta traducció, que ocupa 4.312 paraules, la interpretació d'alguns passatges no és fàcil.

18 Olivera feu notar que, a més a més; "Haurien estat donats també molts altres censals per diverses persones per utilitat del dit altar i de les quals donacions, per tenir massa extensió, no són esmentades" en la dotalia.

19 Dues de les quarteres d'ordi d'Arnau Corts es podien substituir per 10 sous. Son 28 però podrien ser 31, perquè mentre que en el text de les dues còpies en llatí de la BPEB, [Ms. 444], l'una de 1788 i l'altra de 1825, en relació amb el llegat del censal de Berenguer Pugès diu: "*dicta ecclesia de Cubellis terdecim quarterias ordeï*", en la còpia de l'ADB [segona meitat del s. XVII] diu: "*dicta ecclesia de Cubellis sexdecim quarteiras ordeï*". És a dir, 13 o 16. S'ha optat per emprar 13 i mantenir això la integritat de la traducció al català feta per M. Díaz en base a la còpia de 1788.

20 Aquestes xifres, derivades de la nova i acurada traducció, no coincideixen amb les publicades per Baucells: "29 quarteres d'ordi, 139 quartans d'ordi, 2 quarteres de forment i 10 quartans d'oli, a més d'una renda anual en diners que pujava a 22 sous"; BAUCELLS 1991, p. 17-18.

21 Vegeu una interpretació de les obligacions a BAUCELLS 1991, p. 17-18.

22 Dotalia del benefici; traducció de la còpia transcrita el 1788; BPEB, Ms. 444. Segons BAUCELLS 1991, p 17-18, per presentació d'Olivera, el prevere vilanoví Berenguer Dolcet —que el 1355 ja era vicari de la capella de Sant Antoni— fou nomenat el primer beneficiat de l'altar de Sant Miquel, el 19 de maig de 1357.

23 BAUCELLS 1991, p. 39; citant ADB, Visites Pastorals, vol. 7, f. 248-249.

24 BAUCELLS 1991, p. 39.

25 Segons ORRIOLS 1987, p. 45.

26 ORRIOLS 2007, p. 31; la nota {6} cita BAUCELLS 1991, p. 16-17 i APSAV, Manual Notarial IX, f. 40-41.

27 Vegeu ORRIOLS 2007; i LACUESTA 2010, Fitxa I AR / A-15 / 422-3-.

28 ORRIOLS 2007, p. 93-98 [transcripció i referència]: "E com dita sglesia ne tinga quatre capellas fetas y quatre que ell dit mestre Lleonart ne te fer", p. 93. Contradictòriament, segons GARI 1860, p. 87, no hi havia 4 capelles sinó 6 (o 7?): "*Constaba de una sola nave con tres capillas por parte: á mas al lado del Evangelio una capilla dedicada á Ntra. Sra. de los Dolores*".

29 ORRIOLS 2007, p. 84.

30 Sobre alguns dels conflictes puntuals vegeu AVINYÓ 1973, p. 77; i BAUCELLS 1991, p. 30.

31 Segons AVINYÓ 1973, p. 114; i MARTÍ 2018, p. 104.

32 VIRELLA 1991, p. 46; i afegeix una frase poc explícita que diu: "Referències aquestes, corresponents als anys 1733, 1693 i 1747, o sigui, als darrers temps de la percepció del benefici, abans d'aplicar-se al seminari de Barcelona".

33 Segons MARTÍNEZ 1983, p. 91.

34 GARÍ 1860, p. 86; en referència al Col·legi o Seminari Episcopal de Barcelona. D'això Garí afirmà que "*hoy día [1860] no existe tal Beneficio*". El present article explícita que, almenys fins a l'any 1825, el Col·legi Episcopal es preocupava per obtenir les rendes del benefici, que considerava ben vigent.

35 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 6.

36 Segons GARÍ 1860, p. 37.

37 ACGAF, ACGAF60-1-T1-5511, *Catastro de todas las tierra por menos que posehen lo Abitantes de Vilanova de Cubellas y la Geltru*, 1739, sense foliar.

38 PAPIOL 1790, p. 51.

39 SÁNCHEZ 2021, p. 766. Segons el mateix autor, la "*Mª Ana*", nascuda a Barcelona, era filla d'"*Alejo o Alejandro de Grimau y Villafranca*", "*Carlán de Villanova de Cubelles*" entre d'altres títols, i de "*Mariana Maria Magdalena de Llupià y de Pajés*" [Pagés]. Segons CIURANS 2000, p. 93, l'Aleix —que era el fill primogènit de Francesc de Grimau i d'Anna de Vilafranca— i la Mariana Maria Magdalena [Ciurans en diu Marina] es van casar el 1632, l'Aleix va morir el 1641 i la seva única descendència que els va sobreviure fou l'Anna-Maria de Grimau i de Llúpia. Cal advertir que qui es va casar amb Francisco Fernández de Córdoba y Mendoza no va ser la vídua de l'Aleix —com s'indica a CARBONELL 2020, p. 486—, sinó la seva filla.

40 CIURANS 2000, p. 93. Aquest autor escriu que l'Anna-Maria es va casar el 1657 amb Francisco Fernández de Córdoba y Mexía de Guzmán (?), nom no coincident amb cap l'altra bibliografia consultada.

41 SÁNCHEZ 2021, p. 767. Sobre Carles Llupià i la seva relació amb la carlania de Cubelles vegeu AVINYÓ 1973.

42 SÁNCHEZ 2021, p. 769-770.

43 SÁNCHEZ 2021, p. 770.

44 SÁNCHEZ 2021, p. 773.

45 SOMONTÍN 2023.

46 FÀBREGA 1964, p. 310.

47 L'autor agraeix la col·laboració prestada per Helena Fàbregas Rebato i Imma Guzmán Fernández de la BPEB.

- 48 Abreu fou notari a Vilafranca del 1769 al 1812; JORDÀ 1983, p. 138. A més, hi ha una segona còpia posterior verificada pel notari Francesc Vallès Roca el 4 de juny de 1825 també a Vilafranca. Vallès fou notari a Vilafranca del 1786 al 1828; JORDÀ 1983, p. 145.
- 49 En l'índex del Capbreu hi ha 87 confessions, però en realitat són 86, perquè la de la Confraria de Sant Andreu està repetida.
- 50 Fundat per Berenguer de Montoliu, citat a la *Collatio* de 1311 [ADB Sp. IV, 545]; segons MARTÍ 2018, p. 104. Vegeu VIRELLA 1991, p. 40-41.
- 51 AHPB, Manual notarial, 1765, 1074/3, Pere Tarafa Cabanyes, Escriptura del 27 de setembre de 1765, f. 163v-164v.
- 52 Josep Guasch Burguera notari a Sitges del 1750 al 1785; PANYELLA 1981, p. 36.
- 53 AHS, *Manual de Guasch desde 1751 á 1768*, Forania, Josep Guasch Burguera, f. 108-108v. L'autor agraeix a Xavier Miret Mestre de l'AHS les facilitats i l'assessorament.
- 54 En el Capbreu Fontanals apareix algunes vegades com a fuster de la parròquia de Santa Maria de la Geltrú i d'altres vegades com a fuster de Vilanova.
- 55 El segon cognom podria ser Gibert; vegeu JORDÀ 2016, p. 5.
- 56 Davant del notari Josep Serc i de Boquet el dia 14 de juny de 1766 a Barcelona; segons BPEB, Ms. 444, Capbreu, f. 97 i següents. Segons CASES 2009, p. 315, el notari Josep Antoni Serc va exercir a Barcelona del 1786 al 1818, per la qual cosa es detecta una incompatibilitat en la data.
- 57 AHS, *Manual de Guasch desde 1751 á 1768*, Forania, Josep Guasch Burguera, f. 150-150v.
- 58 A l'AHS s'han consultat tres volums dels protocols d'aquest notari «*manuale diversorum instrumentorum*» entre els anys 1763 i 1769, així com dos volums de Forania (1764-1769) i (1751-1768), sense haver-hi trobat el conjunt de confessions del Capbreu.
- 59 Escrivà i posteriorment notari a Vilafranca del Penedès, com a molt tard del 30 de març de 1794 fins al 1831; JORDÀ 1983, p. 152. Cases no copià l'original sinó una còpia anterior a càrrec del notari Francesc Guasch Rovira del Vendrell el 4 de novembre de 1787.
- 60 En l'índex s'ha detectat algun error que s'ha depurat amb la informació del text del Capbreu.
- 61 Aquest subdelegat de marina era Joan Torrents Matons.
- 62 Aquestes cartes precàries es troben escripturades, entre el 5 de gener i el 21 de juliol de 1766, a l'AHS, *Manual de Guasch desde 1764 á 1769*, Forania, Josep Guasch Burguera, fols. 160, 166, 178, 180, 184, 193, 202, 204, 206 i 219. Fontanals va formalitzar algunes cartes més, per exemple a favor de Joan Gomà i Gaspar Rosell, però que no van declarar al Capbreu.
- 63 En canvi, una cinquantena d'anys abans, en les confessions del Capbreu (1765-1768) se cita sovint la partida de la Llacuna —on hi havia les botigues de mar— com a topònim vigent.
- 64 SANZ, *et al.*, 1993, p. 20.
- 65 S'usa la grafia Cap Estany establerta a CARBONELL 2020, p. 98.
- 66 Vegeu ORRIOLS, *et al.*, 1989; ORRIOLS 2007, p. 69, 73, 75 i 89; i CARBONELL 2020, p. 76-77.

- 67 ACGAF, ACGAF60-1-T1-5511, Cadastre de les terres, 1739, sense foliar; i vegeu CARBONELL 1975, p. 83.
- 68 Estudiat a CARBONELL 1975. Antoni Sagarra Mas n'ha fet un meritori treball (inèdit) d'acoblament cartogràfic de totes les peces.
- 69 En el Capbreu consten 4 pagesos que posseïen 5 botigues.
- 70 En el paper es distingeix una marca d'aigua que diu “J. P. Romeu”, que podria correspondre als fabricants de paper Romeu, de la Pobla de Claramunt. Sembla que es tracta d'un paper de bona qualitat òptim pèr al dibuix.
- 71 Quan el mapa es plega, en la cara que fa de portada hi ha un altre títol que diu: “Mapa. De las pessos alodials del Benefici de S. Miquel de Vilanova, situadas en la partida dita antiguam^l. la Llacuna, y vuy las Botigas Noves de Mar” (sic).
- 72 Encara que en la representació cartogràfica no queda massa clar si en l'assignació onzena només hi ha 2 peces o sembla que n'hi pugi haver 3.
- 73 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 1.
- 74 Per exemple, en aquesta àrea, homes com Fèlix Raldiris, Francesc Martí —pare i fill—, i Montserrat i Joan Garí —pare i fill—, i d'altres, van parcel·lar llurs finques i vendre molts patis per a construir cases o botigues.
- 75 Aquestes tres edificacions són el “Magatsem y Fasina de Rafael Socias”, la “Casa y Sinia de Raldiris avuy Vilella” i la “Casa y Sinia de Fran^{co} Martí”.
- 76 ACGAF, ACGAF60-T1-35, Manual notarial, *Sextum manual instrumental*, 1751, Carles Cassany, Escriptura de 9 de maig de 1751, f. 156 i següents.
- 77 COROLEU 1878, p. 184; i LACUESTA 2010, I. AP/E / A-99 / 263 -2-.
- 78 Segons LACUESTA 2010, I. AP/E / A-99 / 263 -2-.
- 79 BPEB, Ms. 444, Capbreu, f. 97-97 v.
- 80 MARTÍNEZ 1982, p. 289.
- 81 ACGAF, ACGAF60-6-T1-329, Manual notarial, 1819, Josep Antoni Falp Bach, Escriptura de venda, f. 313-325v.
- 82 ACGAF, ACGAF60-6-T1-295, Manual notarial, 1822, Joan Garrich, Escriptura de venda, f. 20v-23v. El carreró mencionat és el denominat al Mapa com “Carreró nou dit den Gari que no té salida recta sinó obliquia y surt á Mar”.
- 83 BPEB, Ms. 444, *Pretensiones*, p. 4.
- 84 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 5.
- 85 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 7.
- 86 El terme carraria es refereix genèricament a un camí important o a un carrer públic i, en aquest darrer cas, pot ser anàleg a un *vico publico* o a un *itinere*.

87 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 3.

88 CARBONELL, *et al.*, 1990, p. 35.

89 CARBONELL, *et al.*, 1990, p. 25-26.

90 El valor de l’error mitjà obtingut en la transformació Helmert calculada pel Qgis és de 311,07. Un dels 7 punts de control situat a l’eix de l’antic curs del torrent de la Pastera —que avui coincidiria aproximadament amb el carrer de les Canàries— queda fora de la Figura 10.

91 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 4.

92 BPEB, Ms. 444, *Estado*, p. 1-10.

93 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 7.

94 BPEB, Ms. 444, *Pretensiones*, p. 3.

95 Vegeu GARÍ 1860, p. 131; COROLEU 1878, p. 259; CARBONELL 2020, p. 41-42 i 215-216; i ACGAF, ACGAF60-T1-66, Llibre d’Actes de l’Ajuntament, 1824-1836; actes del 22 de gener i del 16 de febrer de 1825.

96 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 4 i 9.

97 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 6.

98 Segons SÁNCHEZ 2021.

99 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 6 i 8.

100 BPEB, Ms. 444, *Instructa*, p. 6, i *Pretensiones*, p. 1.

101 BPEB, Ms. 444, *Pretensiones*, p. 1.

BIBLIOGRAFIA CITADA

AVINYÓ, Andreu (1973). *Història de Cubelles*. Barcelona: Ajuntament de Cubelles.

BAUCELLS, Josep (1991). *L’església de Sant Antoni, centre polaritzador de la personalitat històrica de Vilanova*. Vilanova i la Geltrú: Centre d’Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer (Monografies vilanovines; sn).

BISBAT DE SANT FELIU DE LLOBREGAT (2020). *Vilanova i la Geltrú. Església parroquial de Sant Antoni Abat*. Sant Feliu de Llobregat: dactilografia en format pdf. <https://bisbatsantfeliu.cat/wp-content/uploads/2020/05/VILANOVA-I-LA-GELTRU.-Temple-parroquial-de-Sant-Antoni-Abat.pdf> [consultat el 23/05/2023].

CARBONELL, Vicenç (1975). “El cadastre de Vilanova i la Geltrú de l’any 1739”. A: *XIX Assemblée Intercomarcal d’Estudiosos*. Vilanova i la Geltrú: Centre d’Estudis Biblioteca-Museu Balaguer, p. 81-87.

CARBONELL, Vicenç; CASTELLS, Alfred; SABATER, Josep Maria (1990). *El barri de mar*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú (Els carrers de Vilanova i la Geltrú; 4).

CARBONELL, Vicenç (2020). *Noms de lloc de Vilanova i la Geltrú*. Vilafranca del Penedès: Institut d’Estudis Penedesencs (Corpus de toponímia penedesenca, vol. 7 - Institut d’Estudis Penedesencs; 224).

CASES, Lluïsa (2001). *Inventari de l’Arxiu Històric de Protocols de Barcelona 1. Segles XIII-XV*. Lleida: Pagès Editors, Fundació Noguera (Inventaris d’Arxius Notarials de Catalunya; 24).

CASES, Lluïsa (2009). *Inventari de l’Arxiu Històric de Protocols de Barcelona 6. Segle XVIII, 1751-1800*. Lleida: Pagès Editors, Fundació Noguera (Inventaris d’Arxius Notarials de Catalunya; 32).

CIURANS, Xavier (2000). “Cases que tenen Història. La Bastida Vella”. Dins: *Santa Eulàlia de Ronçana - Anuari Local 2000*. Santa Eulàlia de Ronçana: Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana, núm. 38, p. 82-100.

COROLEU, Josep (1878). *Historia de Villanueva y Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: Establ. tip. de José A. Milá.

FÀBREGA, Àngel (1964). “Inventario de los manuscritos de la Biblioteca Arzobispal del Seminario Conciliar de Barcelona”. *Analecta Sacra Tarraconensia* [Barcelona], vol. 37, p. 275-317.

GARÍ, Josep Antoni (1860). *Descripcion é historia de la villa de Villanueva y Geltrú, desde su fundacion hasta nuestros días*. Vilanova i la Geltrú: Imprenta y librería de Leandro Creus.

JORDÀ, Antoni (1983). *Catàleg de l’arxiu notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona: Fundació Noguera (Inventaris d’Arxius Notarials de Catalunya; 1).

JORDÀ, Àngels (2016). “Can Bascós del carrer de la Carreta”. *Butlletí del grup d’Estudis Sitgetans* [Sitges], maig, núm. 157, p. 5-8.

LACUESTA, Raquel (dir.) (2010). *Inventari del patrimoni històric, arquitectònic i ambiental de Vilanova i la Geltrú. Memòria (elements arquitectònics)*. Barcelona i Vilanova i la Geltrú: Diputació de Barcelona i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, versió digital en format pdf, maig 2010, <http://www.diba.cat/spal/vilanova-i-la-geltru> [consultat el 31/12/2022], actualment modificat.

MARTÍ, Josep Maria (2018). *Novum Speculum Titulorum Ecclesiae Barchinonensis: Resum de documents*. Barcelona: Bisbat de Sant Feliu de Llobregat, vol. II.

MARTÍ, Josep Maria; NIQUI, Leandro (2017). *Glossa a Ponç de Gualba. Visites Pastorals (1303-1330)*. Barcelona: Bubok Publishing S.L.

MARTÍNEZ, Miquel Àngel (1982). “La población de Vilanova en el siglo XVIII”. *Pedralbes: revista d’història moderna*, núm. 2, p. 287-292, <https://raco.cat/index.php/Pedralbes/article/view/100413> [consultat el 20/03/2022].

MARTÍNEZ, Miquel Àngel (1983). “Un aspecte socio-religiós de Vilanova i la Geltrú al segle XVIII: la fundació de beneficis eclesiàstics”. *Miscel·lània Penedesenca* [Vilanova i la Geltrú; Vilafranca del Penedès], p. 87-98.

MOYA, Bienve (2018). “*Sant Antoni, la festa d’hivern*”. Guia il·lustrada de l’Havana Xica, Tribuna, *Eix Diari*, 15 de gener, <https://www.eixdiari.cat/opinio/doc/74923/sant-antoni-la-festa-dhivern.html> [consultat el 20/03/2022].

ORRIOLS, Maria Lluïsa (1987). *Alguns aspectes de la Geltrú a la Baixa Edat Mitjana*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, Comissió de Cultura.

ORRIOLS, Maria Lluïsa (2007). *Moviment urbanístic a la Vila nova a les darreries del segle XVI*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

ORRIOLS, Maria Lluïsa; SORNÍ, Xavier (1989). “Antiguitat de les botigues de mar”. *La Nostra mar* [Vilanova i la Geltrú], núm. 8, p. 44-45.

PANYELLA, Vinyet (1981). *Catàleg de l’Arxiu Notarial de Sitges*. Barcelona: Fundació Noguera (Inventaris d’Arxius Notarials de Catalunya; 1).

PAPIOL, Francisco (1790). *Resposta de Francesc Papiol al qüestionari Zamora (1790)*. Transcripció de Joan Orriols (1990). Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, Centre d’Estudis de la Biblioteca Víctor Balaguer.

SÁNCHEZ, Valeriano (2021) “Los Fernández de Córdoba, señores de Fines y Somontín (Almería)”. Dins: *Los Fernández de Córdoba: nobleza, hegemonía y fama*; segundo congreso: Francisco Toro Ceballos (ed. lit.). Alcalá la Real: Ayuntamiento de Alcalá la Real, p. 759-774. <https://medievalistas.es/los-fernandez-de-cordoba-senores-de-fines-y-somontin-almeria/> (consulta el 15/06/2023).

SANZ, Ferran; SORNÍ, Xavier (1993). “La Llacuna de la Geltrú”. *Reembres* [Vilanova i la Geltrú], núm. 1, p. 19-20.

SOMONTÍN [2023]. *1492-1838. Somontín, tierra de Señor*; https://somontin.info/historia/historia-de-somontin/1492-1838-somontin-tierra-de-senorio-2/#19_Francisco_de_Paula_de_Valdivia_Fernandez_de_Cordova_y_Corral (consulta el 15/06/2023).

VIRELLA, Albert (1972). “El Hospital de San Antonio. Sus orígenes y sus vicisitudes”. *Diario de Villanueva*. [Vilanova i la Geltrú], 21 d’octubre, p. 15-16.

VIRELLA, Albert (1974). *Vilanova i la Geltrú: del mil·lenari de Cubelles al setè centenari de la carta-pobla de Vilanova*. Barcelona: Editorial Selecta (Biblioteca Selecta; 481).

VIRELLA, Albert (1991). *El terme de Cubelles a través del temps*. II Premi “Vila de Cubelles” d’Investigació Local - 1990. [Cubelles]: Ajuntament de Cubelles.

SIGLES

- ACGAF - Arxiu Comarcal del Garraf - Vilanova i la Geltrú
- ADB - Arxiu Diocesà de Barcelona - Barcelona
- AHPB - Arxiu Històric de Protocols de Barcelona - Barcelona
- AHS - Arxiu Històric de Sitges - Sitges
- APSA - Arxiu Parroquial de Sant Antoni Abat - Vilanova i la Geltrú
- BNE - Biblioteca Nacional de España - Madrid
- BPEB - Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona - Barcelona
- ICGC - Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya - Barcelona

SEGELLS PENEDESENCS

El dia 5 de novembre de 2022 es va presentar, a Santa Margarida i Els Monjos, el segon segell commemoratiu del centenari de les curses organitzades per la societat automobilística vilafranquina la Penya Rhin.

En aquesta ocasió es commemora el centenari del segon Gran Premi. Aquesta cursa internacional de “voiturettes” sota la denominació de II Gran Premi Penya Rhin, es va celebrar el 5 de novembre de 1922 en el circuit tancat de Vilafranca del Penedès de 14,790 Km. de llargada. Amb un total de 35 voltes al circuit es completaren el total de 517,650 Km. El guanyador, que tenia un premi de 25000 pessetes i una copa d’or de S. M. el Rei, els va fer en 4 hores, 55 minuts, 46 segons i 6/10 a una velocitat mitjana de 105 Km i 7 metres per hora.

El segell, aquí reproduït, mostra la imatge del cartell publicitari d’aquest II Gran Premi. Així mateix teniu la imatge del sobre commemoratiu editat per l’ocasió i circulat amb la particularitat de que s’hi van aplicar dos mata-segells el d’encuny de la població de Santa Margarida i els Monjos i el de corró del centre de distribució de Correus.

EN EL NOSTRE RECORD

En aquest butlletí que teniu a les mans volem tenir un especial record pels socis que ens han deixat en aquest darrer any.

Sempre us recordarem.

22 de desembre de 2022:	Josep Rovira Rocias
11 de maig de 2023:	Gregori Badia Dominguez
09 d'agost de 2023	Francesc Xavier Virella Torras

